AZ
AGTELEKI BARLANG
LE ÍRASA,

FEKTE TERŰLETÉVEL, TALPRAJZOLATJÁVAL

ÉS

HOSSZÁBA VALÓ ÁLTVÁGÁSÁVAL,

KÉT TÁBLÁBAN;

MELLYET,

ÚGY A' RÉGEN ESMÉRT ÜREGEK' ELŐ-ADÁSÁBAN, VALAMINT AZ 1825dik ESZTENDŐ SZ. IVÁN HAVA 1sö NAPJÁN FELFEDEZETT FŐ-ÉS LEGNAGYOBB ÁGÁNAK HELYENKINT VALÓ LEIRÁSÁBAN

ELŐTERJESZTETT

VASS IMRE,

TEKINTETES NS. GÖMÖR KISHONTTAL T. E. VÁR-MEGYÉNEK RENDSZERINT VALÓ FÖLDMÉRŐJE.

PESTEN, 1831.

NYOMTATTA LANDERER

ELŐBESZÉD.

Czélja ezen irásnak az, hogy iparkodásomnak szerentsés következéséről, mellynél fogva az eddig esmért Agteleki Barlang végsö pontján, a' vizzel elboritott tájékán túl, új, egész 1825-dik Esztendeig esméretlen, az előtt ember által nem látott üregekbe juthattam, hiteles tudósitást adjak. Csaknem háromszorta nagyobb azon uj felfedezett ágnak hossza, mint a' régen esmért Barlang hosszasága' tisztábbak és különösebbek ott a' természet alkotásai, mellyeket a' meszes viz csepegésében és szivárgásában csudálni elragadtattunk; és azért minden tekintetben megérdemlik, hogy az É. T. olvasókat, a' kik illy rendkivülvaló játékán a' természetnek gyönyörködtetést lelnek, azoknak h lyes esmeretségébe juttassam.

Ezt teljesiteni immár elsö beléptemmel a' járatlan barlangba, alig ha fele részéig bejutván, érzettem magamat hatalmasan meg szóllittatva, a' midön körülvétetve a' fényes csepegőkő oszlopoktol olly iszonyú nagy tágasságokban, csillámló pompás karpitok alatt, törekedésemet melly dicsőül megjutalmaztatva, 's az elöre gondoltt veszedelmeit ebbéli mérészségemnek illy szép gyönyörüségekkel elegyitve lenni tapasztaltam vólna. Igy ébresztetve feltett szándékomnak teljesitésére, azonnal a' Barlang felméréséhez láttam. De serkentett arra azon mély köszönct is, a' mellyel a' T. Gömör Vármegyének olly igen lekötelezve érzem magam lenni az által, hogy annak nagy Érdemü Elöljáróji és Rendjei, felfedezésemnek elsö bejelentésére, a' méréssel egybekötött költségeimet kegyesen tekintetbe venni és a' kivánt segitséget nyujtani méltóztattak; buzditott szinte hiréről esmeretes, előttem hivatalt viseltt Földmérő Rajsz, Kerestély Úrnak példája, a' ki a' Barlang elő- 's ez elött esmeretes ágainak felmérésével és német nyelven ki adott le irá-

sával magát érdemessé tette. Ugyancsak az ezen utól emlitett munkáját a' régen esmértt üregekről követtem, minthogy leirásom hijátlansága megnyerése tekintetéből azokról itt emlitést tenni kintelenitetem, és attól csak ott távozom el, a' hol az ö vélekedéseiben meg nem egyezhetek.

Egy esmeretlennek az emlitett Rajsz munkájára kiadott észrevételei 's kérdései tettek figyelmetessé arra, hogy ezen munkám, kiadása előtt a' föld- és hegytudományban (Geognosia) olly lépéseket tegyek, hogy a' mostani tudósok és földbuvároknak fenektételeinél fogva, azoknak meg feleljek. A mennyire tehát két esztendei hivatalos el foglaltatásaimtól maradt szabad óráimban, abban olvasás és csekély tapasztalás által előre mehettem, annyira azokat megfejteni törekszem.

Terjesztem is csekély munkámat az E. T. olvasóknak kedvező itélések alá, és ha némelly tárgyakat hosszabban, masokat rövidebben érdeklettem vólna leirásomban, mint azt más vándor neta-

lán méltónak találná; 's ha a' tárgyaknak behatása a' mi érzéseinkre külömböző lévén, ez másnál más gerjedelmet, más vélekedést támasztana, ugy még is a' haszonvehető részeket legalább elfogadni méltóztassanak; nékem pedig azon önesméretet engedni, hogy én ezen hely rövid leirásával, olly szoros gondoskodással vóltam, a' millyet csak e' tárgyra fordithattam.

A' barlang' tájéka és a' hegynem', mellybe odvai nyilnak, terjedése, tanyája és minemüsége.

Agtelek' helysége, mellynek határában a' leirandó *csepegő-köves barlang* találtatik, Gömör Kis-Honttal törv. egyesült vármegyében egy szélesen kiterjedő hegynek hátán fekszik, nyugot-éjszakról a' Sájo' völgye, kelet-délről pedig a' Bódva' laposa által körülvétetve. Ezen hegy' oldalai az utóbbik völgyön Jászótól, a' Sajó' völgyén Kraszna-Horka-Váraljától, sőt Lucskától kezdve egész *Agtelekig* többnyire meredek, zordon sziklákkal emelkednek, 's háta az említett völgyek' fenekénél 100 néhol 200 öllel magasb tájékot formál, mellyen uj hegyek tornyosulnak, 's ezek' csucsai *Harskuttól Agtelekig* Torna és Gömör vármegyék' közös széleit jegyzik.

Ezen hegy' egész tömöttsége *később eredetü mészkő* (Übergangskalk), a' mint *Esmark* és közelebb *Reichetzer* és *Beudant* is annak lenni ismerték. Ezen kőnemben vagyon ama' hiréről nevezetes *barlang*, mellyet leirni szándékozom. De mindenek előtt nem lesz talán helytelen, ezen hegy' e' tájon való kiterjedéséről, fekvéséről, a' mellette fekvő hegyek' mivoltáról, és a' hegynem' mind nagyban, mind kicsinyben tapasztalt minemüségéről röviden szólni.

Terjed ezen hegynem *Agtelektől* keletnek *Jászóig*, éjszaknak *Kraszna-Horka-Váraljáig* egy szakadatlan testben, nyugotnak *Esztrényig* 's nyugot-éjszaknak megszakasztatva a' közbe esett völgyektől Murányon által egész *Tiszolczig*. Hossza kelettől nyugotnak 15, szélessége pedig középszám. 5 mértföldet teszen.

Fekvéshelye, a' mint ülepedésekor majd a' magasb eredeti koru hegyekre, majd a' legmélyebb völgyekre vette tanyáját, a' szerint magasb vagy mélyebb táj, 's ahhoz képest alja is különböző. A' mélyebb helyeken laposan messzére elterül; éjszaknak azonban az eredeti koru hegyek' csucsai közt majd a' völgyek' fenekére vette ülepedését, mint *Tiszolczon* és *Murány* felett, majd az eredeti hegyek' oldalán nyugszik (*Ivágyó*, *Hradek*), avagy épen azok csucsait lepte el, mint a' *Radzin* F. Sajón, a' *Csuntaván* és *Schwarzwald Dobsinán*.

A' kőnemet, mellyen ezen mészkő nyugszik, általjában meghatározni nem merem. *Beudant* magyarországi geognosiai és mineralogiai utazásában ugy vélekedik, hogy ezen rendetlen rétegü mészkövek alatt a' palamészkő és a' szürke vake egymást majd vastagabb, majd vékonyabb területekben váltogatják, mellyek egy foszló-követ formálnak, 's annak tevő-részei: pala, szürke vake és szemes vagy leveles mészkő, mellyek ugy, mint a' békasó és csillámkő, a' csillámpalakőben egymást váltogatják, mig végre az aljban magányosan marad a' szürke vake, melly alatt az eredeti koru gnaisz hegynem teszi az allapot. Épen ezt bizonyitják *Szintől* egész *Jósafőig* a' csinált utnál nyitott kőbányák és a' *kőrösi* palakőtörések, mellyek a' magasabban

fekvő mészkőhegyek alá benyulni látszanak; valamint az Almáson alul a' hegy' oldalába vésett utnak szélein 's a' vizmosások' mély árkaiban látható egyvelges nemü vékony habos rétegü palakő, a' millyet Beudant emlit. Mind ezekből következtetni lehetne, hogy a' fen emlitett később eredetü mészkő szürke vakón, még pedig azon vegyitéken fekszik, mellyet a' mészkőpala és a' szürke vake formál. De, minthogy azt a' később koru mészkövekről közönségesen bebizonyitani nem lehet, mivel sok helyen más hegynem mutatkozik alattok, mint a' *Hajnuson*, *Tiszolczon* a' *Vonyácza* kürül, 's a' *Javorinán Murány-Huta* felett, ugy látszik, hogy gnaiszra való ülepedésen nyujtják fel mészkő csucsaikat; Esztrénytől pedig egész Beretkéig 's Csoltóig több helyeken a' mészkő alatt eredeti koru agyagpala tapasztaltatott: ezen oknál fogva általjában csak azt mondhatjuk, hogy az ülepedésnek különböző helyeztetései szerint ezen hegyem' allapja szinte különböző. Ha a' *Szintől Petrin* által egész *Jósafőig* kitetsző palakövet a' magasabban fekvő mészkövek alá benyultnak lenni vesszük, bizvást állithatni, hogy az *agteleki* tömött mészkő alatt szürke vakepala teszi az alterületet. Alatta feljebb éjszaknak kitetszik az eredeti koru agyagpala 's azután a' gnaisz hegynem.

Agtelektől délnek és nyugotnak elenyésznek a' meredek kőszirtek, csak ráhordott hegyek' dombjai látszanak. Agyag vagy iszapföld az, mellybe gömbölyüre görgetett bókasó, fekete és szürke meszkő, spát, néhol szarukő, chalcedon, jaspis és zöldköves porphyr a' viz' hajdani áradása által tulajdonkint lerakatva találtatnak. Némelly mélyebb pon-

tokon, mint a' *tornaljai* kőbányában, a' *keszi* völgy' fenekén, a' *hubói* határban előjő még a' később koru mészkő is, a' honnan következtetni lehet, hogy ezen mészkő hegynem a' viz felhordta föld alatt délnek lassu lejtősséggel messzére elterjed. Csak *Putnokon* emelkednek a' dombok felett némelly lágy fövenykőszirtek, alább *Dobicsányban* és *Kázán* föveny-és talajos rétegü mészkősziklák, (melly utóbbiakban sok apró csigaházak — Cochliten — vannak) fekete földdel beboritva, 's az ebből álló dombok *Mucsonyig* terjedvén, *Sz. Péter* előtt a' *Sajo'* és *Boda'* völgye együve nyiló laposain elenyésznek.

Minemüségekre nézve a' később koru mészkövek itt mély és keskeny völgyeket mutatnak, meredek, néhol előre függő kősziklás oldalakkal; a' hegyek' csucsai gömbölyük, többnyire elmállott kősziklákkal vannak beteritve, a' honnan terméketlenek. *Agtelek* körül semmi rendes rétegeket nem mutatnak a' föld' szinén, mindazáltal a' barlangban az oldalfalakon látszanak némelly vizszinmértékben történt repedések, mellyek talajos retegességet gyanittatnak, ha különben az azt mindjárt félbeszakasztó rendetlen hasadások és repedések ellenkezőt nem bizonyitanának, mellyek, nagyban tekintve, ezen hegynemet gyakran ugy szétszakasztják, hogy némellyekbe az ember is messzére bemehet; kisebb repedések épen nem ritkák. Ezen mészkő' szine szürke, másutt fekete, kékes., sárgás, veresesszürke, többnyire fejér mészspáterekkel van keresztül futtatva, tömött törésében aprószemü' homályos csillogásu, tompa szeglet törésü, élesebb szegletein keveset áltlátszó, tapintása sovány, dörzsölése fejéres. Savanyokban hirtelen forr, sőt egészen szétoszlik.

Még eddig semmi kővévált testek sem az állatok', sem a' plánták' országából benne nem találtattak. Savak avagy sós források ezen tájon sehol, sőt *Agtelek* körül savanyu vizek sem tapasztaltatnak.

A' mészkőhegyek' tulajdonához képest az itteniek is az által különböznek más hegynemektől, hogy az eső- és hóvizet nem a' föld' szinén bocsátjak a' mélyebb völgyekbe, hanem a' föld alatt szivárogtatják alá titkos utakon. Igy a' *Rimaszombatból Kassára* vivő katonai uton *Sztárnyától* kezdve egész *Agtelekig*, a' mig kövecsen jár, 's mészhelgyeket még nem ér, rendes bérczeket és völgyeket tapasztal az utas; de a' mészkőnek tapodásával az *agteleki* laposon más tekintet adja elő magát. Különös ugyan is: hogy

Több olly kisebb és nagyobb horpadások vannak a' föld' szinén, mintha azon helyeken a' föld elsüllyedett volna; felül azokból a' viznek semmi kifolyása nincsen, a' feneken sem látszik semmi lyuk, és ámbár némellyek több holdnyi kerülettel birnak, nem marad bennek még a' legnagyobb esőzések után is semmi álló viz, mert a' feneken lévő veres parázs földön keresztül szivárog az le a' földalá. Ezen helyek *töbröknek* neveztetnek. Hogyha többen vannak egy rendben egymás mellett akkor völgyeket ábrázolnak, mint a' millyen a' *Baradla' völgye*, *Mogyorós' völgye*, és a' mellyen a' *kassai* ut viszen végig, 's a' *Sortobör*; de vannak magányosan, a' hegy' ormain, avagy a' hegyek' oldalában is, mint *a' Gállyatöbör*, és más sok apróbbak.

A' helyett, hogy a' völgyek torkolatjaiknál kinyilnának, azok elejekbe helyeztetett nagy kősziklás hegyekkel záratnak el, 's a' hosszuszéles völ-

gyekbe öszvegyült hó - és esővizet az elejekbe vetett hegyeknek kősziklás hasadékai fogadják és nyelik el. Nagyobb záporok esetében pedig, a' szük hézagok nem lévén képesek elnyelni az öszvetódult vizet, egész kiáradásokat okoznak, s mennél nagyobbak azok, annál nagyobb 's messzebb örvényeket vetnek a' viz szinén, mint mikor a' tölcsérben kereng a' nedv; és azon örvények ollykor ollykor a' vizet gázoló állatokat, sőt vigyázatlan embereket is leragadják 's a' köziklák közé sodorják — onnan *Ravaszlyukaknak* neveztetnek. Illyenek: a' két *Ravaszlyuk*, *Bábalyuk*, *Zombolylyuk*, a' *Nagy-Baradla* előtt, a' *Kis-Baradla* és a' *Csernai-tó*' torkolatjai.)

A' hol pedig azon lefolyás avagy leszivárgása a' viznek akar történetből, akar emberi kéz által meggátoltatott, ottan támad a' völgyelésekben az öszvegyült hó- és esővizhez képest nagyobb vagy kisebb tó, a' millyenek *Agtelek* környékén: a' *Veres-tó*, melly már emlékezeten felül van; *a' Tóhely* a' falu melett, mintegy 70 esztendővel ez előtt még káposztás kert volt; a' *Csernai-tó*, ennek lefolyása a' marhaitatás végett egy kőlyuknak torka előtt font gátkötése által hátráltatik; a' *Büdös-tó* és *Fekete-tó*. És igy

Az előadattakból bizonyos lévén ezen völgyelésekben öszvegyült vizeknek a' föld' gyomrába való folyása; semmi kétség sem maradhat fen, hogy az emlitett lyukak és töbrök alatt földalatti nyilások, repedezések vannak, mellyek a' leszivárgott és elnyelt vizet elfogadván, tovább lefolyni engedik. Elejénte ezen nyilások csak gyenge hasadások lehettek, mellyek idővel, minekutána a' viznek fo-

lyása apródonkint a' kőszikláből el-elmosott, kitágittattak; ugy azután a' többi hasadásokból az egyikbe öszvetódult viz nagyobb erőre kapván, egész darabokat leszakasztott, a' leszakadtakat szétmorzsolván, apró darabokban tovább vitte; ugy a kiüresitett helyen barlangot készitett, és nagyobb sebességet nyervén, még tágasb üregeket készit. A' szerfelett kitágitott barlangok' boltozatjainak leszakadásával támadnak a fen emlitett töbrök; több üregek' egy más mellett történt eltemettetése' során süllyedett a' föld, onnan ezek szülték az e' tájéki völgyeket, mellyekből a' föld alá befolyó vizek torkolatjainak eredetét könnyen lehet következtetni. Illy völgyekből állván az egész agteleki határ, mind azon viz, melly ottan leesik, kivévén a' tavak terjedékeit és *kecsői* patakra lebocsátkozó hegyoldalakat, a' Baradlán végig folyik-le, miről bővebben alább.

A' földbeszakadások és süllyedések által támadtak tehát a' meredek kőszirtek és maradtak a' hegy hátán számtalan elágazó és ujra egymásba öszvejövő bérczek, ugy, hogy bajos elhatározni, mellyik teszi ezek közül a' gerénczet. A' *Pelsütztől Agtelekig* 's onnan *Jósafőig* vivő ut 9 főbérczen megyen keresztül, nem számitván az apróbb töbrök közt lévő kisebb bérczeket. Ezek közt az a' hegy gerénczе, melly a' Sajó' és Bodva' völgye felé osztja az esőviz lefolytát. Teszi ezt *Hosszuszótól Agteleknek* az első *Verespartnak* nevezett bércz, mellyen tul még 7 bércz vagyon, de azok' mindenike alatt a' közbe esett völgyek- és töbrökből a' vizet a' *jósafői* völgybe utasitó vizcsatornák találtatnak. — Főcsatorna azok közt

Az agteleki barlang.

Terjedésére és a' csepegő-kövek minemüségére nézve már ezelőtt ismeretes ága annyira nevezetes volt, hogy nem csak hazai látogatókat nyert, hanem külföldiek vizsgálódásaival is dicsekedhetett. Már Korabinszky geographiai lexiconában említést teszen két Anglusról, kiket a' *londoni* tudós társaság küldött Magyarországba ezen barlang' kifürkézésére, 's hogy azok háromnapi ittmulatások után sem más kijárást, sem pedig végét nem találván, visszatértek legyen. A' második bizonyosb leirása az, mellyet *Vályi* hazai nemes *Farkasnak* tulajdonit, de ez előttem szinte ismeretlen. A' harmadik *Townson*, a' ki 1792-ben tett magyarországi utazásában, 's arról kiadott munkájának XV-dik részében rövideden, de jelesen és megkülönböztetve szól ezen üregről. Ezután Gróf *Teleki D.* hazai utazásának 37—39 lapjáig emlegeti ezen jeles barlangot, mellyet mind addig több mértföldre kiterjedőnek gyanitottak, mig Jul. 6-kán 1801-ben T. N. Gömör vármegye akkori Főispánya, Báró *Prónay Gábor*' meghagyásánál fogva 's költségein *Raisz Keresztely* által kezdetett 's végrehajtatott mérés után addig ismert főágának hossza 850 ölre (ide nem számitván az oldalágakat) öszve nem huzatott. *Raisz Keresztely* ezen mérésének szüleménye az *agteleki barlangnak* 1802-ban *Görög* és társai által Bécsben kiadatott német leirása volt, mellyet 1806-ban *Bartholomaeides* Gömör vármegye' ismeretéről irt deák „Notitia Cottus Gömör." *Baradla* nevezet alatt érdeklett bő értekezése követett. — A' „Tudományos gyüjtemény'

1820-diki 1-ső kötetében szépen előadja ezen barlang' külön tájékainak kinézését.

Raisz és Bartholomaeides a' *Baradla* nevet a tót para, paradlo (gőz, gőzölgő)-tól ázon oknál fogva, hogy a' barlang' szája gőzölög, származtatják, 's az első és utolsó P és O betük B és A-vá lett áltváltozásából támadottnak allitják. De ezt valamint a' hegynek, mellybe a' barlang nyilik, *Baradlatető*, 's a' mellette lévő völgynek *Barádla' völgye* nevei, nem különben a' többi hegyek'· és völgyek' mint: *Gállyatető, Jósvagállya, Középhegy, Nagy-hegy, Poronyatető, Ördöglyuk, Sárkánylyuk*, 's a' t. magyar nevezetei kétségessé teszik. Valljon, nem lehet e a' *Baradla* nevet inkább a' magyar *barát* és *lak* (lakhely) szavaktól származtatni? mivel a' köznép abbeli vélekedése is megegyezik, hogy ezen tájékon hajdan remeték, öltözetekre nézve, *barátok laktanak*. Én azonban nem küzdöm ezzel; de abbeli sajnálatomat el nem hallgathatom, hogy *Szepesházy* és *Thiele* 1825-ben megjelent munkájokban a' barlang' eddigleni nevét, Raisz és Bartholomaeides származtatásának utmutatása szerint, már *Paradlonak* tótositották el.

Pelsütz mezővárosának, hol a' *gömöri* gyülések tartatnak, csak egy státiónyi, Rosnyó, Rimaszombat, Miskolcz, Torna és Kassa városok 2—4 státiónyi távolsága, és a' félig elkészült Agtelken keresztül vivő katonai ut 's az *agteleki* vendégfogadótól a' barlang' szájáig csak egy negyed órányi könnyü sétáló teszik, hogy ezen barlang nem csak az erre általutázók 's forspontot váltók által kerestetett meg, hanem a' nevezett városok' polgáraitól is, gyakran egész társaságokban meglátogattatott, sőt

az ebheli látogatók' előadásaiból elhiresedve annyi tekintetet nyert, hogy az Nadorispány Jó'sef Antal (1806), Koronaörökös Ferdinand, M. O. Komandirozó Ferdinand Károly d' Este (1817), Felséges Császári Királyi Herczegeknek benelételével is dicsekedhetett. Nyert illy Felségeknek látogatásával a' barlang tágasbb bejárást a' vizen ben palókat, és a' veszedelmes járhatatlan belső helyeken csinált bátorságos utakat.

E' rövid észrevételek után, minekelőtte a' barlang' topographiai leirásához látok, az Olvasót az ide mellékelt 2 táblára figyelmeztetem, mellyek' *elsője* a' barlang' tájékának fekte' területét egész környékével, *másodika* talprajzolatját 's hosszában való áltvágását mutatja. A' leirandó helyek arab számokkal vannak megkülönböztetve.

Leirása, a' már régen ismert BARADLA *barlangnak.*

A' mostani bejárás a' *Baradlatető'* nyugot felé nyuló csonka homloka alatt van. Ezen hegy' első tekintetre álmélkodással lepi meg az embert; ugy látszik, mintha egy vágással volna orrától megfosztatva, 's csak derékban állana. 160 lábnyi magasságu függőleges, félholdba kanyarodott, puszta, a' hasádékokból csak itt ott bokrokkal zöldelő kőszirtek alatt, mellyek' odvaiban csókák fészkelnek, egy leszakadt szikla megett van most a' 6 láb. mag. nyilás, izmos tölgyfa ajtófelekkel, de ajtó nélkül, 's ez teszi a' *Baradla'* száját.

Már addig is lejtős a' lejárás, de a' Baradla előtt lévő dombról az emlitett leszakadt kőszikla és

a' hegy' meredek fala közt kőlépcsők vezetnek le; a' barlang' száján belől még lejtősebb, 's a' lehengeredett éles kövek, mellyeket a' hegy' homlokába csattant menykövek szórtak le, 's a' sebes záporviz ide gördített, annyira nehézitik, hogy azon az Agtelekiek jelesb vendégek' érkeztével gradicsok' kivésése által szoktak segiteni. A' lejtő 22 gradust vet a' vizszin' mértékével. —

Legelébb egy kis szük üreg, melly felül a magasságban öszve szorul, fogadja a' bemenőt. Végzi azt egy párkány (Gurt), melly boltozat formában csap keresztül; azon tul magasra emeledik teteje és balra 16 ölnyire a' bejárástól egy hasadás van a' kőoldalban, mellybe oldalvást beszorulhat az ember. A behuzódónak tiszta fris forrásvizzel, mit különben e' tájon földszint hijában keres az utas), szolgál, de tartós száraságokban az is el szokott apadni. Ezen üreg *Kéménynek* (Nro 1.) neveztetik. Innen van jobbra egy 5 láb. magasságra nagyobbitott lyuk, szorosa alig engedi a' páros menetelt, és az abba gömbörödött kövek gyakran bukkanóssá teszik a' járást. Ez a' Baradla' tágas *Pitvarába* (Nro 2.) vezet, mellyből két ut nyilik a' beljebb vágyódónak. A' ki jobbra megyen, tágas lyukon, de hátgörnyesztve juthat a' *Csontházba* (N.3.) melly egy nagy üreg, benne az *agtelki* határból a' Baradla előtt lévő *Ravaszlyukon* által, a' kősziklák repedései közt befolyó esőviz, mint patak jelenik meg, mellyet némellyek *Acheronnak* neveztek. Raisz és Bartholomeides emlitik, hogy itt a' hasadékokon beszolgaló napfény sugárait látták, mit én nem tapasztaltam. Nagyobb figyelmet érdemelnek a' csontvázak, mellyek itten nagy bőségben találtattak

's még most is az iszap alól kiásatnak. Tán a' villongó időkben ide rejtezett bujdosók' maradványi ezek, kiket vagy az éhség öle meg, vagy az ellenség által a' barlag' torkolatjában rakatott tüz' füstje fojtott ide; avagy tán gyilkosok rejtették ide vétkek' szerencsétlen áldozatjait. Arról bizonyost nem tudunk.

Ki az *Acheront* mentében kevessé gázolni nem akarja, visszatér a' 2-dik szám alatt elhagyott üregbe, mellynek bal oldala egy széles most már a' puskapor által magasabbra szakasztatott nyiláson keresztül az elébbi vizfolyásához vezet, mellynek jobb kézre lévő magasabb partjára kell által menni, és folysvát azon résznek tartani. Oldalt mindenütt iszonyu leomlott nagy kövek' halmai feküsznek, mellyeknek némelly darabjait megkerülve vezet a' kaviccsal kihordatott ösvény, mellyen még is vigyázva lépdeljen a' vándor, mivel itt ott a' mészkő csepegésektől annyira sima, mintha jégen esnék a' tapodás. Nem sokára jutni egy jobb kézre szembe tünő nagy kőtáblához, melly *Országtáblának* hivatik, kormos oldalán számtalan nevek vannak azok' kezeitől iratva, kik ezen alvilágot megszemlélték. Általellenében ezen fekete kormoslapu kőtáblának a' folyó' bal partján a' kőoldal' egyik hasadásából tiszta és iható viz forr ki, 's egy 3 lábnyi mag. csinos csepegő-kő medenczében gyülik öszve, mellyhez a' vándor örömest hajlik szomját enyhiteni.

Mindjárt azon alul a' barlang bal falán egy csudálkozásra méltó, régi goth álkotásu mészkőszivárgást, mellyet *Moses' oltárának* (Nro 4.) neveznek. Ugy látszik, mintha mesterkéz segitette volna a' természetetet ennek formálásában. Ennek

általellenében esik egy tágasabb üreg nagy kőszik-laszakadásokkal megtöltetve, mellyeken keresztül nagy vigyázattal 's igen bajosan lehet eljutni a' Rókalyuk nevü ág' nyilásához.

A' *Rókalyuk'* (Nro 5.) eleje elég széles és magas, de csak hamar öszveszorul, ugy, hogy négykézláb kell a' kősziklák' csavargó részeiben kóvályogni, mig egyszerre reménytelenül bukkan a vándor a' tágas üregbe. Ezen üreget két részre osztom, mivel elejét hátulsó részétől leszakadt kősziklák választják-el, mellyek várkint emelkednek-fel, 's a' kinézést akadályoztatják. Elől lapos a' föld' szine 's mészszivárgásokkal van bevonva; beljebb, midőn a' kősziklák tornyozott halmára törekszik a' vizsgálódó, a' barlang ezen első szakaszának közepén egy mélység tünik szemébe, mellynek tulsó partján egy kősziklaszakadásokból öszvehalmozott 's fejér csepegő-kőoszlopokkal megrakott domb emelkedik. Valamint az iszonyu mélység a' legbátrabb szivet is megdöbbenti; szintugy meglepi a' jövevényt a' fejér csepegő-kövek csillogása, mellyek tul a' mélységen oriásokként nyulnak-fel, 's csillámokban szinte mozogni látszanak.

A' középső kőszikla tetején egy fejér oszlop van, melly az egész oduban mint egy vár őrtornya látható, 's ettől vette ezen nagy kőrakás a' *Vár* nevezetet. Ezen vár magassága még 'a középső dombon felérkezőben is álmélkodást gerjeszt.

A' jártás vezető itt szokta magára hagyni a' föld alatt utazó társaságot, melly borzadva néz alá a' balkézre eső sürü mély setétségbe, és az élet semmiségének érzése 's a' lenni törekedő vágy küzdik mélyében: 's egyszerre a' távolban halkkal

megkondul egy harang, 's a' megrázott lelket az élet' végórájára emlékesztetik tompa hangjai. Néhány perczenet mulva ismét előáll a' vezető, 's fáklyavilágnál vezeti-le meredek kősziklákon a' vándorokat az üreg hátulsó részébe, 's megmutatja nekiek azon csepegő-kő-oszlopot, mellynek kondulati, mint a' halálharang hatottak az érzésre, midőn az eltünt vezető egy kővel ütögette oldalait.

Itt sikabb 's tágásb már az üreg, 's a' kővárat fogja körül; több ágak is nyilnak itt, mellyek' valamellyike talán további utazást is egedne. A' középső szikla leszakadásakor hasadékokat kapott, mellyekbe bemenni 's több osztályokat megkülönböztetni lehet; mintegy közepe' táján mogyorónyi nagyságu fejér és sárga-vereses kristályos kövecskéket találni kristályosan kisugárzó mészgolyóbisokban.

A' visszamenetel azon bajos uton, mellyen a' bemenetel, történik egészen a' Moses oltáraig, hol a' viznek folyását követve azonnal szembe ötlik a' viz felett hosszasan lefüggő kőlap, mészkőszivárgásokkal rendesen bevonva, melly *Függelőnek* (Vorhang) neveztetik; beljebb azon viz mentében szükebb a' folyosó; egyszerre balra egy nehéz fellegzet látszik feltolakodni, melly a' leszakadozott 's a' nagy templomig halmozott kősziklákra ülepedett mészszivargástól domboru simaságából, faklyafüst által barnittatva setét borulatot képez. Ezen türemény jelt ad a' viz medréből annak bal partjára való kilépésére, mert a' viz folyása jobbról mély gödrökön vivén ált, csak nagy szárazságban járható.

Meredeken viszen az ösvény ezen fellegzet alatt a' *Nagy templomba* (Nro 6.), mellynek ürességét

alig képzelhetni. Szélessége, hossza és magassága, mellyet több fáklyák' világánál is nehezen foghat-fel a' szem, méltó csudálkozásra rágadják a' beérkezőt. Honnan ezen nagy üreg e' szétrepedezett kőnemben? a' természetet igy kérdi a' csudálkozó; 's imé amott a' templom fenekéből, oriási képektől körülvétetve, int egy oltár a' Mindenható' imádására. Csudálatos alkotásu nagysága mellett a' többi alakok', mellyek szobrokat és szobrászmiveket ábrázólnak, nagysága elenyészik. A' templom' közepében áll ezen oltár, 's csak nem az egész üreget elfoglalja.

A' templom elején bal kézre a' *Nagy kályha* vagyon, azután több csepkő oszlopok, mellyek közt legnevezetesebb a' *Sz. Háromság' szobra*, mellytől tágas nyiláson a' denevérbarlangba juthatni.

A' *Denevérbarlang* (Nro 7.) oldalág, ugy látszik, ennekelőtte nagyobb használatban volt, mert abban a' taligakerek' járásának világosan kitetsző nyomai vannak. A' két egyenlő közü kerekvágás 36 hüvelyknyire esik egymástól, holott a' mostani szekerkerekek' vágásai 43 hüvelyknyi közük, innen mondhatom, hogy ezek taliga' nyomai lehetnek. Nem képtelenség gyanitani, hogy ezen ág lehetett valaha főbejárása a' barlangnak, ha a' *Baradla* hegy' elejének berogyása előtt ottan egy nagy üreg' volt át, és ezen ágnak oda való kinyiltát teszem-fel, mellynek berogyásával ezen ag' eleje bezáratott. Ugyan ezt látszik bizonyitani azon omladvány, melly a' *Baradla*' szája előtt felhálmozva van; ugy szinte az ottani merő kőszirtek a' hegy' orrának hijányosságával annak lesüllyedésére emlékeztetnek. Látszik pedig a' talprajzolatban, hogy ezen ág épen a' barlang' nyilásánál végződik. Azt

mondják, hogy mintegy 80 eszt. ez előtt még be volt ezen ág kőfallal rakva, mellynek széthányásával ott néhány kórhadt ládákat és egy pár rothadt csizmát találtak, több tüzhelyeket a' körülök elhányt megemésztett állatok csontjaival, és több eltört fazekak' cserepeivel szemléltek legyen; de most a' mészszivárgasoknál és a' köoldalak' rendetlen formájánál egyebet semmit sem látni, mint a' legvégső és tágas üregben azon számtalan denevéreket, mellyek télen által főkép tavasz nyiltával olly vastagsásu csomóban egy másba kapaszkodva, a' boltozatról függeni tapasztaltatnak, hogy az néha egy ölnyi vastagságu méhrajhoz hasonlik. Egy lövés itt szörnyü zavart okoz. A' denevérek szétoszolván, az egész oduban szanaszét repkednek, a' fáklyáknak repülvén, azok' világát is eloltjak, és azért futva megyen kiki innen vissza a' nagy templomba, különben is a' rakásra halmozott ezen állatok tisztátalansága miatt ott a' levegő szenvedhetetlen büdös.

A' nagy templomból a' *Nagy-oltárnak* mind a' két oldalán szabad általjárás van a' tovább menetelre, jobb kézre könnyebb az, a' hol, közel a' goth' ajtó előtt van a' nagy oltár' oldalában csepegő-kő-oszlopokra helyeztetett 's a' természettől ki ékesittetett kathedra forma nyilás; a' felmenetel reá könnyü; 's ha valaki észrevétetlenül beszédet mondaua róla, az egész társaságot megtréfálhatná. Az emlitett ajtón tul megyen az ut lejtősen le a' *Kis-templomba*, hol a' *pápasüveget*, *kovácsfuvót* utban mutatja a' vezető; a' *Kis-templomban* pedig, a' nagy oltár bal széle megett, a' *Hármas torony*, háromágu nagy kőcsepegésből alkotott

magas oszlop van, azon tul *a' Szűz Mária' statuája* annyira husonlit a' Szüz Anya' közönséges szobrához, mintha nagyából mesteri kéz faragta volna azt ki; ott van az *Apró Szentek csepegő*-kőoszlopa is.

Kanyarodik innen az ösvény a' meredek hegy oldalán le egy szélesen kiterjedő laposra, a' hol a' második bal kézről egy alacsony, de széles nyiláson befolyó, némellyek által Styxnek neveztetett viz' árka vagyon, a' melly, ugy látszik, erősebb, de bizonyosan tartósb az előbbi *Acheronnak* nevezett pataknál. Mind a' kettő, nem messzire alább együve folyván, egy patakká válik.

Balra azon nyiláson meghajtott fővelés testtel kell a' viz ellen menni, a' mellyet csak hamar a' 9-dik számnál el kell hagyni; minthogy a' barlang' boltozatja egész a' viz' szinéig lebocsátkozik, és a' további menetelt gátolja. A' viz' ágyán kivül balra egy széles, de alacsony lyukon ujra más üregbe jutni, a' hol is több nagy csepegések közt egyike alatt általjárás is van, mellynek odva olly tágas, hogy abban fel is lehet állani, 's több nyilásain a' világosság alula kiszolgálván, különös tekintetet ad e' nagy odunak. Ezen testes ozlopokkal kérkedő barlangot az Agtelkiek *Paradicsom Ágának* (Nro 10) hiják, tovább nem olly keskeny, mint alacsony, csak négy kéz láb megjárható ösvényen érni egy terjedtebb öblöt, a' mellyet Raisz *Palmira' Omladékainak* (Nro 10) keresztelt azért, hogy a' sok öszvetörött és szétszakadozott csepegő-kövek és oszlopok omladványait, mint meg annyi faragott oszlopok derekait, csigás fejeit, székeit és egyéb részeit, ugy tekinté. Az Agtelkiek

Paradicsomnak nevezik ezen 10 szám alatt lévő üreget három, jobb kézre álló, csepegő nagy oszlopról, a' mellyeknek középsőjét Almafának, a' két szélsőjét pedig Ádámnak és Évának képzelték a' régeik. Most is szép az az üreg többnyire sárga csillogó csepegéseivel; millyen szép lehetett az előtt, midőn az apróbb darabok ékessége még csipkézte a' kárpitokat, a' midőn még a' vigyázatlanul letöretett és szétszakadozott oszlopok fenállottak karcsu termeteikben, képzelhetni. Most csak a' nagya áll fen. A' külső végen két lyuk találtató, mellyek együve visznek. Ennek egyikén a' kőszakadásos boltozat alatt mintegy 50 ölre még elébb hol szük, hol tágasb lyukakon törődtem, mindenütt a' leszakadozott köveknek halmain, de siker nelkül. Czélom ugyan is a' volt, hogy a' Styxnek elhagyott folyását érjem; azonban a' helyett jutottam, mint a' tájék rajzolatjából kiveszem, a' kis Baradla alá, a' hol két tágas és szép csepegésekkel töltött kamrán kivül semmi egyéb különöset nem tapasztaltam, épen csak két róka' avagy eb' csontvázát és egynehány szétszórt fekete korsó darabokat. Ezen 11-dik számmal jegyzett tájját félig setétes szinben tsak irányzomra tettem ki a' mappákban, mig majd valaki szerencsésb a' Styx' vize' folyásához érend 's tovább folytatja a' felvételt.

Vissza szinte azon keserves uton hol mászva, hol hason csuszva kell menni. Azt azonban szükséges emlitenem, mind ezen Paradicsom' mind a' Rókalyuk' ágára nézve, hogy ezekbe csak biztos vezetőkkel bátorkodjék a' vándor, különben a' bemenetelkor, a' hol a' szük lyukakból a' tágasra kibukkan,

jegyezze-meg azon helyt messziről esmerkető és látható tárggyal.

A' főágába a' Kis-templomból való lejárás előtt van az első palló, az a' Styx' vizén keresztül egy nag y térségre vezet. Jobbra a' Styx' vizének zuhanása csörög, a' melly egy nagy csiga forma mészből ülepedett bassin széléről két lábnyira esik. A föld' szinének agyagos sikon puha tapodása, a' 16 öles magasság és 20 öles szélesség elfelejteti a' föld alatt való lételt, és egy kerti sétálóba andalit. Ez a' *Kis-Szála* (Nro 12), a'hóva a' nyári nagy hőt mellőzve, az e' környéki fiatalság ünnepi napokon fafaklyák' világa 's a' füstös Czigányok' muzsikájánál táncz végett öszvegyülni szokott. Nagy itt a' muzsika' visszhangja. Egy hegedü' játéka, (ha a' Styx' vize' elapadásával a' viz' csörgése megszünvén, nem zug) egy egész muzsikakarnak jelenlétét képezi. Egy pisztoly' lövése fel ér itt egy ágyu' durranásával, a' mint Virgilius Aeneisében Baróti Szabó Dávid szerint való fordításában mondja, Aen II. v. 50. „Hangzott benn az Üreg, 's hézagja nyögéseit adta," avagy III. v. 684.

— — — — — — „melly által öblében
Meg rezzent az egész mélység, remegett Olasz
ország,
'S hézagos Aetnának facsaros Barlangjai zugtak;"

's nem lehet félni, hogy a' zördülés által a' boltozatról függő kőcsapok leszakadnának. Nevezetes kőcsepegés itt a' Sz. János' statuája. Beljebb egy más palló áltvezet az Acheron' és Styx' immár egyesült vizárka' jobb partjára, mellyen tul a' boltozatról szüntelen tartó vizcsepegés örökös sarat készit, mintegy 10 ölnyi messzeségre. Csák hamar a' harmadik

pálló a' viz' bal partjára juttat, mintha ország' utja volna az, ott is a' fen emlitett szélességü szekerkerekvágás végig vezetőül szolgál. A' tágas messzire nyuló sik föld' szinét jobbra egész a' patak' árkáig nagyobb kisebb minden féle fogásu egymásba agabogázot fejérszélü medenczék teritik el, mellyek a' szekernyomnál kicsinyek, alább a' viz' partjához közelitve mind nagyobbak, mind mélyebbek. Első tekintetre egy *Virágos Kertet* (Nro 13) gondol a' szem látni. Andalgásában a' ki közbe tapod, bokáig érő vizbe lépik, melly viz a' boltozatról csepegvén, esésével kabot, okoz és a' több egymás mellett lévő medenczék szélein a' külön csepégések habjai összeérintésekor a' vizbe foglalt meszes részeket lerakják, és ugy a' *virágos kertnek* olly hófejérséget adnak, mintha kinyilt virágok lobognának a' szem előtt. A' virgoncz gyerkőcze hetykén csörditi itt e' kő padolaton patkóját és pengő sarkantyuját.

Véget vet ezen a' Kis-templomtól számitva 150 öles hosszu és középmértékben 15 öles szélességü, 16 a több öles magasságu nagy üregnek egy balról a' viz' árkáig kinyomuló kőszikla. Minekelőtte tovább bocsatkoznék, figyelmetessé teszem a' vándort, hogy a' ki szépet és nagyot akar látni, az bejöttével a' Kis-templomot lámpákkal világittassa meg; költségeit ezen 150 öles hosszu utjában többszöri visszanézése eléggé meg fogja jutalmazni. Sok helyeken a' felemelt fáklyák világa csak alig elégséges a' boltozat' öble' szemmel való felértésére, és ezen egész hosszában csak egy a' virágos kert elein lévő kőomlás, a' mellyen az ut keresztül viszen, tapasztaltatik, különben a' viz' csavargó

folyásán kivül egész feneke ezen üregnek egy sikság. A' merő oldalok és boltozatok rendetlen hasadásokba hol mélyebben, hol kiülőleg repedezve, mellyeken a' viz szivárog vagy csurog, nagyobbadon a' füsttől barna-sárgás csepegő-kő-szivárgásokkal és az azokról csüggő csapokkal vagynak felékesitve.

Az emlitett benyomuló kőszikla' odva alatt vigyázva, nehogy csipkézetében fejét sértse az ember, a' viznek folyása mellett előre menvén, mindjárt következik a' *Thrónus* (Nr14), egy különös gömbölyü odu a' mészkőben, a' mellynek eleje a' viz felibe mintegy mennyezet lecsügg; — csak egynehány lépessel tovább keskeny meredek partján lépdelve magasan nyilik az üreg, és szélesen kiterjed. Boltozatja minden részről e' tágas üregnek egy a' középen lévő kuposzlopra (pyramisra) lebocsátkozni látszatik, a' melly a' boltozatról leszivárgó fejér csepegő kőtől alkatott, alul kerülete 3 öl, felül vastagsága $\frac{1}{4}$ láb, és $2\frac{1}{4}$ öl magasságában, a' csüggő boltozatnak istápjául szolgál. Bal kézre eléggé tágas lapos hely fogadja a' vándort, jobbra az oszlop zsámolya alatt folyik el a' mély viz, mellynek tükre egész a' tulsó oldalig fénylik, csak itt ott a' kidomborodott zátonytól (leülepedett kavicsdombóktól) félbeszakasztatva. Ezen a' kuposzlopon illy évirás olvastatik: IosephVs archIDVX aVstrIae, regnI hVngarIae paLatInVs pater patrIae Latebras sVbterranel antrI baraDLa VIDIt. *Palatin 's' Oszlopának* (Nro 15) hiják. Ez emlékoszlop olly czélirányozva választatott, hogy olvasás után tisztelettel eltelve, lépik az utás hátra, mintha az oszloptól ekképen szóllittatnék: Valamint e' bol-

tozatnak terhe itt bennem egy erős támaszt lelt; ugy ne félj Magyar, van atyád, kinek nevét viselem, megőriz roskadásodtól. *)

A' Palatinus' oszlopa megett nagyobbodik a' barlang, és sok szép csepegő-kövekkel ékeskedik. A' szárnyas angyalt, veres barátot mutatja mentében a' vezető köcsepegésekből alkotva. Azután következik a' *Ferdinand Oszlopa.* (Nr. 16.) Kár, hogy az ennek homlokán kivésett évirás ujjabb csepegésektől olvashatatlanná lett. **)

Ezen oszlop megett magasan egy panczélos vitéz kőcsepegésből áll-elő, és alább egy kőkoporsó formát látni. Beljebb egy dombon általkanyarodván az ut, a' méhes kasokat lehet szemlélni, és onnan lejutni szép tágas nagy térre, mellyet a' *Nagy-Szállának* neveznek (Nro 17.) Szép lapos 20 öl hosszu, 10 öl szélességü feneke, a' tánczra valóban alkalmas, és balra egy chorusforma emeledés látható.

Mintegy kis torony, ugy ötlik szembe ezen Szállá végében a' viz' ágya felett kinyuló nagy csepegőkő, mellynek formája igen különös szép, és a' megette lévő domb a' rajta lévő köcsepegésekkel

---

*) Az 1806ik Esztendőben volt szerencséje Gömörnek megyéjébe Ő Cs. Királyi Főherczegségéhez, a' mikoron méltóztatott a' Baradlát is megtekinteni. Akkor nagyobbittatot-meg a' bemenetel, viasz gyertyákkal megvilágosittatott az egész barlang, és ezen kuposzlop előtt egy triumphális kapu is volt.

**) Emlékül szolgál ez az 1817dik esztendőben Ő K. H. magyarországi Komandirozó Ferdinand d' Este itten való lételének, a' mikor szintén a' nemes megye Rendjei az egész barlangot megvilágositatták.

e' térség felett a' kalvária' hegyét ábrázolja. Alatta e' nagy kőcsepegésnek van a' negyedik palló, mellyen alul a' tágas és hosszu üregen kigyónsan majd egyik, majd másik oldalához e' barlangnak kanyarodó vizen, még harom pallón tul haladván, érkezik az utas a' *Moria' hegye* (Nro 18.) alá.

Öszveszakadozott és lerogyott kőhalom az, és a' ki tetejét érni törekszik, négy kéz láb való mászásnak iramodjék. Legszebb egy vagy két fáklyákkal felkészült embert előre küldeni, a' kik világokkal mind a' hegy' tetejét, mind szörnyü magas, a' felette kiterjedő üreg még magasabb boltozatját megmutassák, a' melly esetben némelly mészkőszivárgások és köcsepegések alulról ott fen láttatnak. Temérdek volt annakelőtte a' hegy' tetején lévő kőcsepegés; hasonlitja a' sok oszlopokat Raisz egy sürü erdővel; Townson pedig azoknak sürüségét annyira adja-elő, hogy azok közt vezetőjétől csak egynehány ölekre maradván-el, már is egymást alig találhatták-fel: most pedig' a' nagyobb testü csepegéseken kivül, csak puszta nagy omlott köveket látni. Ugyan itt, mondják, hogy régenten egy öszverogyott csontvázra akadtak volna, talán egy elbolygott 's fáklyavilágból kifogyott vándor volt az, ki itten elveszett.

Onnan a' hegytetőről a' csepegések közt egy kémény forma lyukon le lehet bocsátkozni a' *Zsidó Templomba* (Nro 19), a' hova könnyebb uton juthatni a' Moria hegy' oldalán részint kivésett, részint kihordatott avagy a' kösziklák' ellövöldözésével kiegyengetett, néhol lépcsőkre osztott ösvényen, a' mellyen most már párosan is bizvást lehet járni. Azon menve először is 6 ölet fel, annak-

utána kanyarodással leboesátkozik az ember 's jut a' jobbra mélyen hagyott viz' partjára; melly mellett csak egy kis ideig lépdelve borzad a' vándor a' balra lévő Moria' hegye' magasra tornyozott köszirtjeitől; ujra elhagyván a' vizet, jobbra egy garádicson a' hegy' oldalába fel kell menni, 's tovább ismét mélyebben lemenvén az ösvényen, látni jobbra, a' viz' árkában fekvő kősziklákra kilépvén, egy szép vizomlást, a' melly az elhagyott Moria hegy' omlásai közt itten lezuhog. Különösek a' kövek, a' mellyekre esnek hullámai, — mészkövek azok, a' mellyek rendetlen töredéküek, még is a' reájok omló viz által külső hasábokon olly habos hosszasan rétegesek levének, mintha foszló kövek volnának. Tovább megint, jobbra hagyván a' folyót és azzal a' barlang' főágát is, garádicsokon balra fel a' *Parnassusra* (Nro 20.), egy szép csepegő kövekkel csinositott tetőre, viszen-fel, 's ottan két felé ágazik az ut. Balra *a' Zsidó Templomba* lehet menni, a' hol számtalan ösvzetört csepegő oszlopoknak hullámain, alacsony de sok kőoszlopok között, a' mellyek a' boltozatot tartani látszatnak, meggörnyedt háttal, el lehet menni az emlitett kémény forma lyuk alá, és a' kinek kedve van, azon a' Moria hegyére is vigyázva kéményseprőkint feltörekedhetik. A' Zsidó Templomban egy zsidó pap csepegő kőből van majmolva, onnan vette nevezetét. — Visszamenet van a' *Török Ferdő* egy oszlopokkal körülvett csepegésekkel csipkézett kőbassin, a' honnan szépen belátni a' viasz utszának nevezett barlang' ágába, mellybe vezet egy bátorságos ösvény.

Szép ezen ág, ha mindjárt öble nem ollyan nagy is. A' sárga kőszivárgásokkal nem csak oldalai és teteje vagynak megfuttatva, részei nem csak bálvány szép oszlopokkal kiékesittetve, hanem nagyrészint a' föld szine is, a' mellyen tapod az ember, sárga viaszszinü kőszivárgással bevonva, ugy rémlelik, mintha az athenei folyósokon esnék a' sétálás. Nevezetes ott a' chorus, melly után következik bal kézre kevessé emeledettebb helyen egy rend oszlop, a' melly megett még eléggé tágas hely látszik. Végzi azon oszlop sorát *a' Gyemántkő*, 's e' pompás palota' bámulására kinszerit. Valóban a' nagyoknak kertjeiben is fényt és disztterjesztenének illy nagy a' föld' szinéről egész a' barlang' tetejéig felnyuló csinos oszlopok, ha azokat magok épségekben innen kivenni, 's azokba helyeztetni lehetne. Még inkább elragadtatik az ember, a' midőn a' *Gyémántkő* megett a' fenektől egész a' boltozatig fenálló, mintegy 5 hüvelyknyi vastag fejér kőoszlop kővel érintve a' harang lágy hangján megkondul, 's az álmélkodót megrezzenti. Ugyan ottan a' holdvilág is a' boltozaton kőszivárgásból feltetszik.

Az itten *Gyémántkőnek* (Nro 21.) nevezett oszlop nem egyéb, mint egy meszes viz-csepegésből alkotott kristályos sárga kőcsepegés, a' melly a' fáklyák mozditásával ragyog és fénylik. Tul ezen, mintha a' csepegő csapokkal csipkézett boltozat két oszlopra lebocsátva azokon nyugodnék, 's azokig szép sikon elébb lépdelvén, az egyiken olvasni lehet: SpeLVnCa BaraDLa sVo qVoqVe LItat senIorI Iosepho ALMassI, a' melly 1825diki évirás Őméltóságának, Gömör Főispányának, székébe való be-

iktatása után e' barlang megszemlélésekor emlékül kivésetett. *)

Ezen emlékoszlop megett két ember egymás mellett elmehet, előtte tágasabb a' járás, 's csak hamar beljebb jutni a' sárga viasz utszára, a' hol a' szalonás bolt nevezetes; mivel a' lefüggő csapok olly laposak, 's olly formán függenek, mint *a' Szalona oldalok*(Nr22)némelly magyar gazdáknál

---

*) Ugyan akkor volt ezen oszlop előtt egy győzedelmi kapu 8 oszlopon által látszó alkotmányban, a' melly kapuja felett az attikán e' következő versek:

„Hazánk és Királyunk Hősét cserfa Ággal
A' hiv párt a' közzé himezett virággal
Jutalmazza Honni Geniusunk 's e' két
Képezet jegyezi Almássynk nagy nevét.
Mind kettő diszt hintvén Honnyára 's Házára,
Méltók a' Szerények' Triumph Kapujára."

Jobb kézre a' szélső pár oszlop pártázatja felett volt egy a' fellegekből kinyuló kar, a' melly cserfa ágakkal kötött koszorut nyujt egy érdemes ember' fejére, a' két pártázat közt az aláirás:

„Illy érdem koszorut 's tiszteletet nyer az,
Ki a' Haza 's Király Ügyéhez hiv, 's igaz."

Balra egy asszony' képe vala festve, a' ki megelégedett arcczal egy rózsakoszorut köt; aláirás:

„A' Hazafi 's férjnek ád az is jutalmat,
Ha Hölgyének nyujthat örülni alkalmat."

A' kapun által látszott az emlitett oszlopon azon évirás, és alatta az Almássy czimer, azon körülirással: „Virágzon örökké."

renden felaggatva vagynak. Ezután egy tágasb üreg, mellynek közepén volt az Andrássy oszlopa; jobbra egy kőhasadékon hallani a' főágába folyó viz' zugását, a' melly mélyebben folyik el. Bal kézre egy dombon lévő fejér csepegés *a' Pesti orgona* mellett *a' Retekkertnek* keskenyebb erkélyeibe lehet jutni, mellynek jobb oldalán a' dudémfésűt mutatja a' vezető; beljebb egy oszlopot latni, a' melly ketté szakasztva, a' fenekén álló fele része egy lábnyira vagyon a' felső, a' boltozathoz nőtt részétől elmozdittatva, bizonyos jele annak, hogy vagy a' barlang feneke, vagy a' teteje elcsuszamodva legyen. Egynehány nem mély gödrök közt elér az ember egy illy lápa felibe lebocsátkozott kő mellett ezen ág' végére. A' lecsügő kő megé jobbra való kanyarodással érvén, ha kivánja valaki látni a' hátra maradt uti társakat, ugy az a' lápába lebotsátkozzék, 's ezen a' közép barlangba befüggő nagy kőnek lapján olvasni lehet e' sort:

Ferdinandus Coronae Princeps,

mellyet (Nro 23.) Ő Császári 's Királyi Főherczegsége magyarországi incognito utazásában ezen barlangba való lételével tulajdon kezével oda irni méltóztatott.

Végig ezen az ágon folyt valaha a' viz, tán a' mig a' Mória' hegye le nem szakadt; de az alább leirandó ágon nyervén mélyebb folyást, az olta e' szárazon hagyatott, csupán a' beszivárgó meszes viz simitotta 's ékesitette e' szép viasz kamrát, a' mellyben holdtajtékot is (kőlisztet) kis mértékben találni.

Visszatérvén egész a' Parnassus előtt lévő viz' folyásáig, a' viz' mentében tartó főágát a' ki látni

óhajtja, azt állandó jó időben tegye, mert beljebb keskeny lévén az üreg, ugy hogy egész szelességét a' nagyobb viz elteriti, 's egy helyen örvényt is hány, és igy, a' ki az esőviz' árjától oda záratnék, annak a' viz' lefolytáig türedelmes szivvel kellene ott ben várakoznia, 's Aeneissel elég ideje lehetne dallani:

— — „Könnyű bezzeg poklokra leszálni.“

Ajtaja Plutónak mind nappal, mind éjjel nyitva van: ám de nehéz megtérni, 's kijőni a' világra öbléből — — vizet gázolva azonban a' jártas kijöhet.— Két öles, néhol több ennek szélessége, bal oldalán 1 lábnyi gyalog ut a' viz' partján, és nem messzire észre vesz az ember egy padolatot 11 láb magasságban, a' melly kőszivárgásból a' barlang' egyik oldalától a' másikig 4 öl hosszaságon felül mint egy deszkázat terül-el, oszlopokkal a' boltozathoz növesztve, 's a' hágcsón felmenő egy két embert képes megtartani, 's végig lehet rajta járni. *Galambház nevét* viseli (Nro 24). Beljebb a' bal oldalon éri az ember a' Havast, egy fejér dombot, a' melly ugy tetszik, mintha ragyogó hóval volna befedve, azonban az egész kristályos mész szivárgásból, melly a' 22 számmal jegyzett hézagon ide hömpölyödik, állott öszve, 's annak domborodásain lapos medenczék hagyattak, alsó csipkézete annak igen csinos, a' melly az alatta folyó patak felett csügg-le. Üresség a' dombnak alja, a' meddig a' viz felért.

Nem messzire ezen tul két ágra oszlik a' viz; *egyike jobb kézre a' mélységbe vész-el* (Nr 25), 's annak folyását szorosa miatt követni nem lehet; balra a' másik ágon néhol görnyedve, néhol négy

kéz láb (ha különben térdig való vizet gázolni nincs szándékod) szabad a' tovább menetel, a' hol 40 ölig nagyobbadon csak 2 öl széles folyóson tul, egy mind szélességébe, mind magasságába meszire kiterjedő üregbe jutni, a' mellyben bal kézről egy leszakadt hegyomlást szemlélni. Nagy bukkanók és borzasztó mély lyukak közt, egy helyen egy jó nagy kádnyi nagyságu kő bassin' szélén menve, éri az utas azon *Hóreb' hegyének* (Nro 26) nevezett kőomlásokat, 's a' leszakadozott kődarabok tetején, vigyázva balkézre tartózkodva léptet-elő, a' mig egyszerre igen meredek oldalon történik a' lebocsátkozás, 's alul egy ugrással a' viz egyik ágán keresztül egy szigetet formáló kősziklára jut a' remegő vándor. A' barlang' ürege felette magas, 30 ölre felhalad. Innen látni jobb kézre egy keskeny magas hézagot a' kősziklás oldalban, a' mellyen egy hatalmas folyó szakad-be, alkalmasint a' Bábalyuk' vize, avagy Agtelek helysége, és a' Baradla közt lévő töbröknek beszivárgó vizek' csatornája, a' mellybe, mint mélyebb ágba, egyik része a' főágon folyó viznek (a' 25 szám mellett) szakad. Borzasztó lárma és zaj a' Hóreb' hegye ugrójin lezuhanó minden részről öszvetóduló vizektől, mellyeknek zugását a' merő kőfalakról visszavetett visszhangok százszorozzák az ömlésében tajtékzó patakokat. Innen tekintve, eszébe jut az Aeneas poklokra tett utja Virgilius' ezen versei szerint:

„Innen nyilik az ut Acheron bu lepte tavára,
„Ez dohos, és szörnyü fertő tajtékzik; heven forr,
„És minden fövenyit Kócytus ölébe kihánnya."

A' további ut a' viz mentében tétetik. Zordon vad táj ez, jobbra a' magasságba felnyuló függős kő-

oldal, balra a' nagy hegyeket ábrázoló kőszikla darabok, némellyek a' barlang' jobb oldalának támasztva, borzasztóan egymásra halmozva vannak. *Ezek alatt kell* menni egészen egy *fényes a' jobb* oldalról a' viz felibe lecsüggő *kőszivárgásig*, a' melly fényes ragyogó fejér formájáról *az Ezer ránczu szoknya nevet* (Nro27.) kapta. A' 27dik szám mellett mindjárt az ezer ránczu szoknya általellenében egy kiálló kőszikán, melly a' viz' folyását 1 öl szorossá teszi, van egy más testes fejér kőcsepegés, ezek szolgálnak jelül, hogy a' viz' járását elhagyni, 's a' bal kézen lévő köszikákra felkapaszkodni, és egy keskeny hosszu kőnek sikámlós hátán, mind két óldalról a' mélységektől rémitetve, kénytelen a' beljebb törekedő vándor mint egy lejtős pallón feljebb csuszamodni, a' mellynek végek mellett tüstént egy 15 láb magas töviben 9 hüvelyk vastag ragyogó fejér kőoszlop lételével megbátoritja a' csüggedt vándort. A' mi szembe ötlik, mind omlás az, az egész egy hegynek öszverogyását ábrázolja, csak ez az egy oszlop azokon merészen felemelkedvén, trutszolni látszatik a' végső romlásnak. Balra ezen szép oszloptól a' hegy' oldalán fel nagy kanyarodással, némelly hézagokon belátván az elhagyott Hóreb' hegye felé, csak bajosan lehet felmenni a' Fogaras' hegyére, a' melly ezen nagy üregben vagyon; jobbra pedig azon oszloptól lebocsátkozván, a' meredek oldalon ujra a' viz' folyásához kell 's annak mentében menni.

Egész fel a' Fogaras' tetejéig hol apró, hol haz nagyságu kőszirtek' szakadásain esik az általmenetel, a' mellyek sárral vagynak megfuttatva; a' tetőn ujabb szakadások vagynak, merő vadság,

mind későbbi eredetü mészkő: töredék az; hanem egyszerre a' hegy' tulsó oldalán és bérczén meglepi a' fény a' vándort, 's a' deli magas számtalan oszlopoknak sokasága borzadását szétoszlatja. A' szem látni vágy, és a' test neki iramodik a' szép csepegőkövek sorai közé. Bosszusággal nézhetni a' temérdek vékony öszvetörött csepegő-kő-oszlopoknak halmát, mellyeket az Agtelkiek Raisz benlétele olta letördeltek. Még áz 1821dik esztendei benlétemmel számtalanok voltak a' vékony fejér és magasra felnőtt oszlopok; most a' véknyabbaknak csak tövei avagy helyei vagynak. — És ha már vigyázva vették volna ki a' kitörötteket, hogy azok a' nagyok' kertjei' ékesitésire szolgáltak volna; — de ime vagy kitörésekkor mindjárt több darabokra törvén, vagy a' vigyázatlan kivitelkor szétdarabolván, azokat most lábaikkal tapodják. Csak a' magasb és vaczkosb fejér kő-oszlopok, — a' véknyabbak közül csak a' piszkosok állanak talpon, mellyek közt egyike a' benyuló bércz' hátulsó csucsán csudálkozásra méltó, hogy annak alsó fele 1 lábbal félrébb van, mint a' felső fele része, és ugy van eggyé nőve; és igy minekelőtte a' felső *csüggő csap az alsó oszloppal öszvefort* volna (Nro28), kellett vagy a' barlangban lévő hegynek, avagy a' boltozatnak annyival elcsuszamodni; vastagsága 1 láb, magasága 8 ölet tesz. *E' táj Kenderesnek is* hivatik.

A' hegy megett egy tiszta lejtős lap, fekete fenekü térség (meg lehet a' denevérek mocskától olly fekete), be felé lejtősen nyulik-el, a' mellyet végezni látszatik a' hirtelen lebocsátkozó kárpit, melly a' fenektől egyközü 1 öles magasságban, egy a'

hátulsó részen végig, mint egy gerenda terjedő kőlapon végződik; azonban a' meredek boltozatról leszivárgó mészviz által ennek tartására renden rendelt kőoszlopok megett még beljebb terjed-el a' lyuk, a' mig a' föld' szine és a' boltozat' lapja hegyes szeglet alatt öszvejövén, az üreg egészen elszorul. A' kárpit alatt renden alló fejér oszlopok ugy néznek-ki, mint a' méhesben a' köpük. Laposssága azon kő-boltozatnak réteges követ gyanittat benne, de az is a' fen emlitet későbbi eredetü szürke mészkő neme.

Visszamenet az emlitett hegy' csucsát meglehet kerülni; de még bajosabb arra-a' lemenetel. Leérkezvén pedig a' folyó patakhoz, a' viz mély kőhasadásokba több ágakra oszlik, 's annak bal partján két nagy lerogyott kötáblának, hol meredek élén, hol az azok mellé szórt nagy kősziklákon által mászni kénytelen a' vándor, 's a' második táblá meredekségén igen vigyázva a' viz' partjára leboesátkozni, a' melly megett egy hasadékon leszivárgó fényes kőboriték fedi-el *a' lapos sikot*, befagyott patak jegének gondolnád messzünnen. Ugyan itten ennek nyugoti részén törtek Raisz és Bartholomaeides valamelly öszveolvadt, és ösvzeégett láva (követ, a' mellynek állató részeit is meghatározták, ugy mint: béka) só, föveny, ocher, és vasból öszveolvadtnak lenni állitották; de a' mellyet fekete korommal mondottak befuttatva: ezt keresvén, egyebet a' viz által a' külső kavicsos dombokról behordott köveknél, a' mészkövön kivül, a' mellyek itt e' téren lerakatva vagynak, nem találtam. A' kavies az igaz, hogy fekete kormos szinnel van külsőkép bevonva; de azt, ha a' benjárók fáklya

füstjétől (a' mi nem hihető) avagy más valami szinére beható okból kapta e, nem tudom. Törésében a' békasó fejér: a' zöld kő zöld s' a't., és ezen kavacs mindjárt a' Zsidó oltár előtt már fekete szint vesz magára; beljebb szinte a' terjedtebb helyeken olly fekete szinü a' viz' árkában. Itten nagyobb halmokban lerakatva lévén, a' mészkőnek közébe ülepedett részecskéji által öszveforradt (coagulirt); de nem öszveolvasztott állapotban találtàtik.

Tul ezen, az üreg' jobb oldala alá bekanyarodik a' patak, és az utas ujra a' bal kézre lévő kő-sziklás meredek oldalba menni kénytelenittetik. Jobbra látni a' legnagyobb szárazságokban is a' viz' agyában álló viz' tükrét tündökleni, a' melly a' vándornak gyönyörü kinézést szerez, a' mig egy balról benyuló nagy köszikla megé elrejti magát; a' melly fordulaton egy ölnél jóval mélyebb. A' szorost okozó kőszikla' tetején több köcsepegések vagynak, mellyeket az oda valók mint tornyokat és bástyákat néztek, 's onnan *Murányi várnak* nevezték azt (Nro 30.). Felette a' hegynyakon kell keresztül menni.

Azt elhagyván, egy meredek völgyön vigyázva kell leereszkedni az emlitett nagy kőszikla vagy Murányi vár megé egy kis lapósra, és tovább a' pataknak hol egyik, hol másik partján, melly az emlitett öszveforradt kavicsból áll, jutni az eddig ismert üregnek végső öblébe, a' melly balra meredek partot, jobbra egy kis lapos helyt mutat. Közepén a' viz leszakadozott nagy kösziklák közé folyik-le és eltünik. — Az egész egy magas és tágas üreget teszen. Ezen kövek közül a' másodiknak, a' mellyre beljebb menet a' kapaszkodó reáakad,

első hegya esik, a' barlang' szájától számitván, 850 öles távolságba, egyenességeket, a' mennyire el lehet látni, vévén; de nem számitom ide az oldalágakat.

Eddig volt az ismeretes ág, mellyet az erről szóló irók emlitettek; következik ezentul az 1825dik esztendőben tett felfedezés, mellyre az 1822ki, 23ki, 24ki és 25kben egész Julius hónapig tartó szárazság adott okot és módot. Hogy pedig a' beljebb lévő részeknek neveket adtam, és azokat gyakran a' mythologiából kölcsönöztem, azt én nem nagyitás, avagy csuda gerjesztés kedvéért cselekvém, egyedül a' szükség vitt engem a' barlang' üregé' megkülönböztetésére, hogy a' helyeket jegyezvén, mind magam hollétemet tudhassam, mind az utánam jövő földallati utasoknak hova való jutásokat a' vezető megmondhassa. És hogy a' leirandó ezen földalatti üregbe hollétét maga a' vándor lépésekkel is eltalálhassa, csatlok ezen további leirásomhoz jegyzéseket zárjelbe, a' mellyeknek száma elejétől, ezen a' Vaskaputól értett uj barlangban minden nevezendő helynek messzeségét fogja előadni bécsi ölekben.

A' barlang' bejárásától a' 850dik ölben van tehát a' leszakadozott nagy, a' tovább való menetelt hatráltató kőhalom, a' melly az egész üreget elfoglalja, és ugy látszik, a' megrepedezett boltozatnak is e' kőrakás neminemü támaszt nyujt. Ennek veszedelmes nyilásain nagy üggyel és különös vigyázattal egy kőszálról a' másik köszíklára kell általmenni néhol mászva, csuszva, másutt a' hézagokon ugorván keresztül. Itt kezdödik

Az 1825ben felfedezett uj ág.

Vaskapunak (Nro 31.) ezen hely neveztetett azért, mivel nehéz az általjárás. — Illy bajos járás tart 11°, 3′ hosszában, a' hol a' kavicsos fenekre bátrabban tapod a' vándor; de visszapillantván az elhagyott szük üregre, 's az a' felett süllyedéssel fenyegető lecsüggő kődarabokra, borzadás lepi meg elméjét, és sietve keres bátorságosabb menedékhelyet. Alig 7 öllel beljebb egy ölnél kevessel tágasabb nyilásra szükül-meg az üreg, és ott egy a' fenektől a' boltozatig felnyuló kőszálon látja kiki egy kis okoskodással, melly nagy erövel kelletett valaha általtörni magát a' viznek itten, — melly gyakorta áradásai és ostromló tolakodásai nyalhatták-ki mostani utját a' folyónak illy kemény mészkösziklák között. A' felnyuló éles kőszál az üreg feneke-, oldala- és tetejével egy test lévén, nyilván kitetszik, hogy a' mind két oldalán lévő nyilások a' viz' mosásának mivei. Ha a' folyó nagyobb, akkor ezen tul csónakot kell használni a' beljebbi menetelre, különben pedig még 13 öl távolságra a' viznek jobb partján juthatni egy tágasb üregbe, mellynek közepén egy vastag mészkőoszlop, tetejétől a' barlang fenekéig egy testben lévén, a' barlangot két ágra oszlatja. A' jobbra eső ág csak keskeny, 's a' viz' folyására szolgál; a' balra lévő tágasb, elején alacsony, azután magassabb, *egy szép iszapos lapot* mutat, a' mellynek az oszlop megett viszon megjelenő folyó' szélesebb vizállása teszi széleit. Eddig volt az én 1821ki földalatti utazásom, mert a' jobb kézre beljebb nyuló üregnek egész térsége meglábolhatatlan vizze

el lévén boritva, gátolta további menetelemet, s meg kellett elégednem azon jegyzéssel, mellyet az oldalfalra irtam: 1821ben eddig és nem tovább Vass Imre. (Nro 32, 31° 3′) Onnan való akkori

Visszajöttömmel, hogy valaha a' fenn említett Vaskapun veszedelmeztessem életemet, nem gondoltam: azonban az 1822ki, 1823ki, 1824ki szüntelen tartó szárazság azon reménységet gerjesztvén fel bennem, hogy a' tó talán meglábolhatóvá lett, 's a' barlang beljebbi rejtekeibe juthatnék, 's azoknak felfedezésével a' barlangot nevezetesebbé, 's a' hazámnak ebbeli ritkaságát a' külföld előtt nagyobb figyelemre méltóvá tehetném: illy édes reménytől lelkesittetve a' beljebbi viszgálódáshoz készültem, 's végre az 1825dik esztendő Sz. Iván hava 1sö napján általvergődtem a' Vaskapunak kelepczés vermein egész a' tóig, — melly öröm lepte meg keblemet! — ott a' vizet elapadva, 's annak sarát áltgázolhatónak lenni találtam. Folytattam azonnal utamat a' beljebbi két egész 3 ölnyi szélességü üregen, mindenütt a' viz ágya fenekén, a' kárpitoknak hol 10, hol 15 láb magaságba való emeledése alatt, az oldalfalakat csak itt ott, lassu mészszivárgással megfuttatva találván, és az elébbi ponttól a' barlang' ágának majd jobbra, majd balra való csavarodása után, a' holott néhol a' viz' partjait járhatóknak lenni találtam volna, elértem végre 23½ öl után egy mély gödörnek széléhez, mellynek fenekén akkor is 5 lábnyi mélységü sár volt, és az, sok nagyobb köveknek behányása után, áltgázolhatóvá tétetett. A' mennyire a' legnagyobb viz' árját a' sima oldalfalakon megismerni lehetett, a' sárnak felső szine felett még 13 lábnyival ma-

gasabban esett. A' meredek oldalfalak hirtelen (meröen) csuszamodnak le ezen mély öbölbe, a' mellyet talán az annak bal oldalán lévő két embernyi vastagságu lyuk' viztódulása öblösitette, ennyire. — Ugy vélekedem ugyan is, hogy az emlitett két lyuk a' Baradlatetőn lévő töbrökben 's talán a' Mogyorósvölgyön is öszvegyült esővizet, a' kősziklák repedezésein ide utasittatva, okádja a' mélységből fel, a' melly nagy erővel történvén, a' barlang' főágán folyó vizet *örvénybe erőltetti* (Nro 33), és sebességétől azt megfosztván, ezen öblön tul 11°, 3′ (66°, 3′), eddig magával hozott kavicsnak lerakására kinszeriti. *Ezen örvény előtt* 2 öl a' barlang' szélessége, beljebb az örvénnyel 6 ölre szélesedik, a' millyen az ottan álló vizuek is a' szélessége. A' viz' közönséges folyásakor is, 13 lábnyi mélységü viz lepi-el ezen öblöt; — csak képzelni is borzasztó, millyen állapotba tehette volna a' bentlévőt, minekelőtte ladik volt, ha a' viz hirtelen megáradt volna, és e' mély gödröt vizzel töltötte volna meg; bizonyosan kétségbeesés, jaj és kinos halál volt volna sorsa annak, mert a' majd nem függőlegesen, minden kapaszkodó nélkül lévő oldalfalak, a' mély viztől nyalatva, teljeséggel semmi láb tartódzóval nem biztatnak. Előterjesztettem ezen veszedelmes helyheztetést Tekintetes Gömör vármegye Rendeinek, a' kik is egy ladiknak ott ben való épittetését kegyesen elhatározták, a' mint annak használásával a' végső üregek felmérésekor éltem is.

Mindjárt a' fövenyzátony megett 4 ölre viszont megszükül az üreg, és csak egynehány fejér cseppegő-kövek függenek a' boltozatról, és fé-

lig az iszapos vizbe megmocskosodott csepegő oszlopok látszanak a' magasabb széleken állani. Szinte olly megelégedetlen léptet a' vándor még 70 ölet az örvényen tul, a' mig azon felséges szép helyek kezdődnek, mellyekben a' földalatti csudaalkotásnak remek mivei felfedeztettek. Nagyobb és kisebb fényes fejérségü, pompás szépségekkel egymással vetekedő csepegő kőoszlopok állanak ott nagy számmal, mellyek a' felülről lecsüggő szép kőcsepegésekkel minden veszedelmet és félelmes szorongattatást elfelejtetnek, az embert bámulásra ragadják 's e' földalatti utazásnak beljebbi folytatására bátoritják és meghiják. Még a' kősziklafalak is sok helyeken mintha szőnyegekkel lennének beboritva, a' rajtok leszivárgó meszes viz' kristályos leülepedései drága kövek gyanánt látszanak abba beszőve.

A' sok-különböző üregek és az azokban látható csepegő-kövek csoportjai között, mellyek ezen főágban különös figyelmet gerjesztenek és a' szemnek leginkább tetszenek, kiváltképen e' következendők méltók a' megjegyzésre: a' Vaskaputól számitva 130°, 4' esik a' *Szent Háromság oszlopa* (Nro 34), a' melly egy kis emeledésen, mintegy oltár veres és csillámló szinü, három főoszlopból áll; 's ezen nevezetet nyerte, mivel reménytelenül a' zordon, vad és szük üregekből illy szép alkotmányok elejébe toppanván, e' tágasabb barlangba mintha oda igéztettem volna, 's egyszere hajlékba általtétetve véltem magamat lenni. Ezt jobbra elhagyván, beljebb egy keskeny folyosó vezet, mellynek jobb oldalán csinos szivárgások, bal kézre pedig szép fejér magas, de vékony oszlopok immár

mulattatják a' szemet, és reményt élesztenek több szebb tárgyaknak látására. — Nem messze már is a' fekete setétségből, mint a' fényes hold az éjjeli borubol több alabastrom fejérségü, deli, karcsu oszlopok, minden lépéssel a' közbe lévő köszikladomb felett magasabbra emelkedvén, jelennek-meg a' vándor előtt, és oda jutván szembe tünik az *Olympus* (Nr 35,167°,2'). Mind két részre megnyilik itt e' remek lyuknak öble. Középen van a' patak' árka, de a melly vizállásokkal telve lévén, kénytelen az utas a' jobb kézre helyhezett szép fényes oszlopok közé felkapaszkodni, 's azok közt egy a' dombon tul lévő kies térre áltmenni. — Onnan látszik a' bal kézre elhagyott három ölnyi magasságba kinyomuló egy kősziklán azon veres oszlop, a' melly az üreg' tetejétől 10 ölnyi magasságból lefüggő csepegő csappal egybenőve, egy gyámoloszlopot formál; ugy tetszik, mintha ez pompásan elrendelt állásait az Olympus' dombján lévő szép csepegő-köveknek, a' karpit' feltolásával, mutatná. A' kőcsepegéseknek sokasága és különböző formája nevelte a' képzelődést, 's e' meglepetés okozta, hogy e' domb Olympus névvel jegyeztetett. Mintegy 20 öles ennek szélessége, 's közel annyi a' boltozat magassága is. Azon tùl kitolakodnak a' jobb oldaon lévő kősziklák egész a' patak' árkáig, de viszon bevonulnak, 's egy domb megett a' kőszikla hasadékából szakad be egy más szük, de magas ág, a' mellybe igen nehezen lehet 50 ölre beszorulni. Ha kivül eső esik, leghamarább zudul be ezen ágon a' viz, 's jelt ad a' vissza való menetelre, a' mellynek jó hasznát is vettem.

Tul a' vizen, az Olympusnak általellenében, egy szép domb' oldala nyulik a' barlang' mentében, számtalan válogatott csinos, 's azok közt nehány csak 2 — 3 hüvelyk vastagságu, majd 2 öles magasságu fejér oszlopokkal. Az egész oldal meszes kristályszivárgással van bevonva, a' mellyen mintha rojtos csipkézetek függnének, ugy ötlenek szembe a' meszes viz' szökésein formált csepegések.

Ez alatt a' domb alatt sok öszvedüledezett oszlopok szinte a' viz' folyását gátolják, 's a' köztök való áltjárást nem kevessé nehezitik; mellyen tul vergődvén, azonnal látni balra egy szép fejér szobrot, a' melly Törököt ábrázol, több oszlopokkal, 's obeliskusokhoz hasonló csepegő-kövekkel körül véve; a' *Török-szobor* fejét turbánnal mintegy bekötve, 's annak tetejében még egy forgót is oda csepegtetve fényes kristályos mészszivárgással szemlélhetni. Elöl a' laposon koporsót ábrázol csillámló szép kőszőnyeggel behártyázott egy nagy kő, mellynek magasabb végén a' zászló, tetején a' kard, pánczél és vitézi sisak, majd nem mesteri kezzel látszanak kifaragva lenni, és mind az mészkő-csepegésből áll. Kár valoban, hogy ezen szép darabok, mellyek e' koporsót vitézi jelekkel ékesitették, az olta a' török turbán fényes forgójával együtt innen elvitettek. Ezen hely a' koporsóról és a' szobroknak különös egybeszerkeztetéséről egy *Sirbolthoz* hasonlit (Nro 36. 203°, 0. *Mausoleum*), 's egyan csak azon nevet nyerte. Megjegyzésre méltó az is, hogy itt a' boltozatról lecsüggő csepegő-csapok között számtalan sok, csak egy ludtollnyi vastagságu két lábat gyakran hosszasságokban felülmuló csövek függenek, és sehol ezeknek növése olly szapora, mint

itt, a' hol 7. hónapnak elmulásával számtalan sok ujakat vettem észre. Belől ezek üresek, mint a' toll, és mivel ezen vékonyság, ha hosszabbra nevekedik, mintsem hogy a' terhet elbirhassa, megszakad: számtalan sokakat lehet az alatta lévő sáros lapon részint öszszvetörve, részint felállongva találni, mellyeknek tekintete a' felülről lefüggökkel ollyan, mintha záporesőt látna az ember.

Balra egy nyilás messzire nyulik-be a' magasságba, a' mellyből a' mész szivárgás a' befelé bocsátkozó bonozaton folydogál le, itt ott lecseppen, és a' leirtt alkotásokat szüli. — Elhagyván a' koporsót, egy mély viz' tartaléka felett a' patak' jobb partjára kell általmenni. Nagy esőzésben, a' mig itten hid nem épittetik, ladik nélkül nem tanácsos az általjárás. Tul a' vizen egy várat látni, a' meliy alatt az emlitett mély viznél egy fejér csepegő-csap függött a' mélyen lehajló boltozatról, és az, hogy ha kővel avagy fával megütt'etett, a' harangnak lágy szomoru kongásával megrendité ezen üreget, 's onnan ezen táj Harangozó nevet kapott; de később a' kongó-csap letöretvén, minthogy a' várat formáló domb' tulsó oldalán nehéz lenne az általjárás, és mivel egykor a' dombra való felkapaszkodásommal egy csomó kőszivárgásnak épen a' hátam megett történt leszakadása, mint egy lebocsátott Vaskapu földalatti vándorlásomnak majd majd véget vetett volna: onnan ezen nehéz általjárást (Passust) *Vas várának* neveztem. (Nr 37. 221°). Ezen vár nagy kőcsepegésekkel van megrakva, ugy hogy nagy epületek alatt képzel az utas előre lépdelni. A' teteje ezen üregnek a' sirbolttól kezdve egész ezen domb felibe magasan kihalad, csak itt ott éri

el a' szem a' hézagnak megszüntét, és rendes egyenes hasadéknak látszik lenni, a' mellyet egy más repedék épen Vasvár felett, hegyes szegletben keresztül vág, és beljebb balra a' viz' folyásán tul csapván, e' barlangnak falázatjában közel két öles szélességü oldalüreget formál, a' mellyet a' magasságról meredeken leszivárgó fekete sár nem igen messzire enged kikémlelni. Előtte ezen nyilásnak, a' pataknak partján egy szép rend kőcsepegés vagyon, melly ragyog, és hogy ezen hely annál kellemetesebb szint nyerjen, arra nézve a' természet azon emlitett oldalnyilás szegletein a' magasságból egész az aljig szép fejér mészszivárgással szolgált.

A' szerfelett való nagy magasság folyvást tart a' főág' mentében, és annak falain felülről egész le sok számtalan különös formáju mészkőszivárgások, csepegő-kövek és oszlopok szemléltetnek. E' bájoló sétálón egyszerre meglepetik a' földalatti szárándok egy, a közép barlangba a' nagy magasságból lebocsátkozó kőszikla' látásával, a' mellyen igen sok sárga, fejér és vereses csepegő-kövek csüggenek; elrémül 's csudálkozásra fakad, millyen erő és melly szoritás légyen jelen; azon nagy kő testnek függésbe való tartására. Az érdeklett csapokról a' laposra lecsepegő meszes viz alkotott a' leggyönyörübb kőcsepegésekkel ragyogó ollyan halmot, mellyen számos fejér faragott képeket ábrázoló oszlopok állanak olly kellemes helyezetben, hogy szinte vonszódást érez a' vándor annak közelebbi megtekintésére. De vagynak még több fényes mészkőcsepegések ezen 20 öles tágasságu üregben, és mivel mind azok már távolról is az egésznek

kedves tekintetét nevelik, azért ezen hely *Tündérek várának* (Nr. 38, 344°) neveztetett.

Onnan balkézre fordul a' nyilás 4 — 5 öl szélességben, és egyenesen megy 23. ölig; mintegy 20 — 25 öl a' magassága. Itt ezen uton is nemtelni mind két oldalán, valamint az oldalokból kinyuló kőszíklákon temérdek sok mindenféle formáju kőcsepegéseket különbféle szinekben diszleni, 's a végén ezen egyenes folyosónak azon szegletben, mellyet a' barlangnak szegmértékén tul való törésése formál, van egy repedék, 's az előtt sok apróbb oszlopokon nyugszik kőszivárgásból alkotott olly különös fedőlék, mellyen viszont oszlopok emelednek, 's azokat ujra olly fedőlék fedi, és igy változtatva több sorokban emelkedik, hogy reá nézve egy *Almáriomot gondol* az ember látni. (267°).

Beljebb szinte ollyan egész 30 öl hosszaságban az üreg, a' hol bal kézre jobban kitágasodván, egy tündöklő fejér csepegőkő szivárgásból emelkedett dombon *Jupiter Thrónusa* (Nro 39. 297°) fénylik. Azt hinné az ember, reá nézve, hogy ezen pompás alkotmány fejér drága fénylő kövekkel kivarott bársonnyal legyen bevonva. A' másik oldalon igen sok csepegő csapok függnek az általcsüggő kőszirtekről, azoknak szine nagyobbadon világos-sárga, formájokra nézve különös mindenféle tárgyakat ábrázolnak.

Tul azon megszükül ismét a barlang' szelessége 4, 5 ölre, bal kézre félül behuzódik e' sikátor ugy, hogy a' magasságban a' kőcseppegő oszlopok gátolják a' belátást, jobb kézre pedig a' sok csepegő-kövek függnek az álthuzódó kőoldalon. Egy kis jobb kézre való hajlással, függősen nyulnak fel a' mészszivár-

gással egész a' fenségbe bevonatott oltárok, 's a szemet számtalan kőcsepegésekkel gyönyörködtetik. Ugy jut reménytelen a' vándor egy nagy meszes csepegésből a' viz' árkán áltcsuszamlott kőoszlophoz, a' melly alul a' viz kimosván a' földet, széles alapja *Kőhidat* formál (Nro 40. 351°), és azon ujabb kőcsepegések alkottatnak a' természettől.

E' kőhidtól mindég szebb szebb erkélyekbe jut a' beljebb fürkéző, mellyekben, különösen a' jobb kézre eső falazat annyira ki van ékesitve különböző fényes világos tégla szinü mészszivárgásokkal, hogy andalodásba merül az utas; itt egy szép csinos oltárt, amott egy függelőt, másutt egy ruhatartót, meg más helyt feldomborodott üléseket csudálni; 's a' sok oszlopok között nem tudja szemét egyikén megnyugtatni, mig végre e' csuda rejteknek jobbra való elhajlásánál a'szegletben egy nagy több apróbbakkal körülvett csepegő kőoszlopra talál, melly előtt egy kis mélység van — jele egy még rejtekben lévő oldalágnak.

Innen folytatván tovább az utat, tágasabbak az üregek, 's nagy kősziklaomlásokon, és sok összverogyott csepegőkő oszlopokon kell általmenni, a' mellyek a' vizet két ágra oszlatván, szigetet formáltak. Vagynak ott szép kőcsepegések, a' honnan a' sziget Kréta nevet nyert. Kevessel tovább egy szép fejér csepegő-kő a' fenekről egész a' boltozatig nagy vastagságban nyulik-fel, a' mint alkotása formája gyanitatja, több oszlopoknak együve való növéséből állott-öszve. Mellette a' többek között egy nevezetes, a' mellynek talptányérja félig egy iszap dombon nyugszik, félen pedig a' fenektől egy öles magosságban szabadon elterül; es on-

nan a' *Szemiramis függő kertjeire* emlékeztetvén (Nro 41.437°) ugyan azon nevet nyerte. Teteje ezen csepegő-kőoszlopnak a' boltozathoz nőtt, szélesen kiterjedő tányérja mészszivárgásból az előtt formálódott, a' mig a' dombnak laposa a' viztől alá nem mosatott. Ugyan addig vastagodott az oszlop 2. lábnyira. Most a' viz a' könnyű iszapot elsepervén alula, minden támasz nélkül lebegni látszik a' levegőben.

Bal kézre nyilik egy oldalág, melly majd nem 3½ öl széles; de az a' nagy sár miatt, a' melly a' nagy magasságból meredek ugrókon leszivárog, járhatatlan. A' főág is megkeskenyedik a' Szemiramis kertjén tul, a' teteje többnyire 3 öl magasságu. A' setét szürke falak, és a' barlangot boritó puszta mészkövek komor képzeleteket gerjesztenek, a' mellyek közt a' 4 — 5 öles tágaságu üregbe előre ballagván, rá akad a' fáradt 's kedvetlen szarándok a' bal kézre levő *Szultán pamlágára* (Nro 42, 508.), a' melly egy szük oldalágból kiszivárgó meszes viz' leülepedéséből ide a' természet által alkatott; 's annak domborodott párnázatjai, mellyek előtt ránczos ágyelőző — mész forma csepegések függnek, majd majd nyugodalomra hivnak.

Azon tul megvadul, 's 3 ölre keskenyedik a' barlang; de 19. öl után ujra mutatja magát a' természetnek remek földalatti alkotó ereje. Az üregnek tágasodásával vetekedve tolakodnak, ugy tettzik, a' sok kisebb 's nagyobb csepegő-kőoszlopok szeme elébe a' bemenőnek, hogy a' távólabb eső nagy oszlopnak pompás fényét kisebbithessék. Öt öles magasságu és 7 láb vastagságu oszlop az, szine sárgás fejér, a' melly különbféle csepegő-csapoktól, 's a'

boltozatról lecsüggő csepegő-kő függelőktől vagyon környékezve, mellyek mind e' tájat kellemetessé teszik. Ezen oszlop nyerte a' *Pagoda* (Nro 43., 535°.), nevet.

Követvén beljebb a' viz folyásaval tovább nyuló főágát e' barlangnak, gyönyörködik a' szem a' jobb kézre álló oszlopoknak szép rendjén; balra pedig látja egy nagy leszakadt kő alá folyni a' patakot, melly a' tulsó oldalnak támaszkodik. Leirhatatlan a' jobb kézre lévő oldal továdabb, különösen egy veres szinnel fénylő domb, szép oszlopokkal felékesitve, a' melly mint *a' hálófülke* (559°), úgy nyilik 's kiterjed az üreg oldalában. Ekkép' lehet beljebb szemlélni más kellemes öszvecsoportozott csepegőkő oszlopokat, és feljül a' boltozatról lecsüggő csapokat, mellyeket bámulni nem únja meg eléggé az ember; de meghatározni is nehéz, mellyike legszebb a' csapok közül.

Balra egy negyedrész szegre azonban a' barlang' hirtelen hajlásával változik minden. Az üreg kiszélesedik egész 12. ölre; hanem jobbra egyebet nem látni, mint öszvetörött csepegő-kő oszlopok és csapok rakásra halmozott omladványait, melly tekintet megbádjasztja a' jó kedvet 's helyébe félelmet és ijedséget terjeszt. E' régi omladék felett emelednek ugyan ujabbi *növések* fiatal csepegő kövekből, ugy hogy a' táj valamennyire hasonlit egy a' szélvész által letiport erdőhöz, a' hol a' gyökerestül kitépett 's rakásra dülött fák között fiatal csemeték sarjadznak. „Képezetje az itt kitsinyben, az öröké munkálódó és viszon szüntelen emésztő természetnek. Mindég támad valami uj, a' régi szét omlik, és annak töredéke ujabb tárgyaknak alko-

tására szolgál. Minden csepegő-kőnek hegyén, a' mint az a' fedőlékről lenyulik, van egy csep meszes viz, a' melly vagy leesik, vagy pedig felszikkad. Az utolsó esetre a' meszes részt a' csapnak hegyére tapasztja, ha pedig leesik, a' szerint, a' hogy a' történet hozza magával, köcsepegést formál, melly véghetetlen számu illy lehullott és felszikkadt csepekből egy csudálatos alkotás áll elő, és az néha a' csepogőkőig felnyulván, azzal együve nő, 's oszlopot formál, vagy maskép mint a' jeges hegyek szirtjei magasan felhalad. De végtére is a' felső csepegő-kő nagyon megnehezedik, tulajdon terhe miatt leszakad, és széttöri a' felemelkedő mészkő nemet; avagy a' magosra felnőtt kőcsepegett oszlopok magokban megterhelve, ledülnek, 's magokkal többeket öszvetörnek. Mind ezen omlásokra ujra csepeg az alkotó folyóság, a' mellyből ujabb képalkatok készülnek, mig meg azt is azon sors éri, melly az elébbenit lerontá. Igy változtatva megyen a' rend a' véghetetlenségig." Egész 37 ölet tesz hosszában *e' pusztu omladékos hely* (Nro 44. 612°) azon tul még borzasztóbb az ut, az óldalakról leszakadozott kőszikla darabok közt több ágakra szakadozva habzik a' viz keresztül, és ugy tetszik egy része a' folyó viznek földalatti mélyebb csatornákba süllyed. Melly után megszükül az üreg 5, néhol még kevesebb ölre, kinézése egész pusztaság és vadság, csak kietlen, durva, setét szinű mészkő falazatot mutat, helyenkint örvényes, vizet nyelő helyeket, mellyeknek látása remitő, minden lépéssel nagyobb szorongattatást és aggodalmat támaszt az utasnál. Elől és hátul a' fekete üresség; óldalt, fent és alatt a' szurmos kövek és

barna föld! valóban kinos egy utazás egy magános vándornak. Hetven öl elhagyásával még szörnyebb és terhesebb a' járás. A' barlang ugyan megtágul mind szélességére, mind magasságára nézve, mindazonáltal a' nagy kősziklák, mint meg annyi házak rakásra halmozva, az utat egészen elzárni látszanak, a' folyó viznek áradása magassága, melly az iszapos jegytől az árok fenekéig egy ember nagyságával fel ér, látszik és tanit gondolóra venni azon veszedelmet, a' melly környékezné azt, a' ki a' viz' árjától itten meglepetnék. Követi a' vezetőt a' vándor, 's a' jobb kézre lévő sáros köszikla fal alatt csuszamos iszapon megy-elő egy szoroson keresztül, a' mellyet az emlitett nagy kövek közül egyike okoz, és észrevesz azon halom bálvány kősziklák közt egy mélységet, mellybe a' folyónak egy része mélyebb csatornákba nyeletik.

E' rémitő hely megett a' természet kipótolja a' szarándoknak fáradságát és szorongató félelmét Mind két oldalról szembetünnek egynehány csapat fejér mészszivárgások, a' mellyek a' sürü setétséget egy kitsint megritkitják. Csak kevéssé emeledettebb lapra a' mint felér, az azon által lépdelő láthatja a' sok támadó, félbe lévő csepegő köveken azoknak alkotásokat. — Ugyan is ott, a' felűlről lecsüggő csepegő csapokrol leszakadt nedve, az abból nevekedő csepegő-kő kupjaira czupog, azoknak közepén egy kis völgyelést okoz, a' czupanás által szétfercsent viz pedig mindenfelé sugárként elágazván, beszikkad, 's ez által az uj alkotás krystályos összeállást nyer, és némellyike ollyan forma, mint egy bimbójából kifejtődzött rózsa. A' tulsó bal oldalon lévő mészszivárgásokat a' ki figye-

lemmel tartja, alig fogja észrevenni, hogy jobb kézre egy uj földalatti menetel nyilik *a' Ravaszlyuk* felé.

Ravaszlyuknak (Nro 45, 719°) neveztem ezen oldal ágat azért, hogy külső nyilása, bizonyosan állithatom, az agteleki határba Ravaszlyuknak nevezett torokba kezdődik, és hogy a' Nagyvölgyből összegyűlött 's az örvények vetésével ezen ágba besodrott esőviz árjai, e' közelebb uton hamarább jutnak be, mint a' fő ágon, 's a' mélyebben utazót könnyen ott lepheti, és ha viszsza nem iparkodik, utját el is zárhatja. Keskenyebb azon ág, mint az eddig leirott barlang; mindazonáltal szinte olly gazdag a' csepegőköveknek birtokával, mellyek majd veres, majd fejér, majd sárga szinekkel csoportokban állanak, és a' benne utazónak 300 ölek hosszában elegendő tárgyakat nyujtanak a' megelégedésre. Főképen tovább, mint a' meddig én ezen ágat felmértem, 's a' talprajzolatba kijegyeztem, annyira tömve van mind a' két ága, mellyekre ezen üreg oszlik, veres és szép fényes csapokkal, hogy veszedelmes a' köztök 's alattok való járás; mert az agyagos boltozatról függvén le, csak egy csapnak érintésével is egy egész csapat leszakadhat, 's az alattok lévőt lenyársolhatja. *Kupidó vára itt ez ágon* (Nro 45), figyelmet érdemel, asszonyi kalap formában az üreg bal óldalán mintegy póczozaton nyugodván, mészszivárgásával egész a' viz árka felébe kinyulik, mellynek karimája felett sok szép kőcsepegések ragyognak. Tul azon oszlik az ág két lyukra. A' jobbra lévő megyen a' Ravaszlyuk felé; a' másik ág pedig terjed a' Szomorhegy környéke felé (mint azt

tájéknak fekete területéből láthatni) onnan gyanitani lehet, hogy ezen ágon a' Bartók és a' nagy völgyeken leesett esőviz szakad be a' Baradla felé, mellybe még a' többi Töbrök is földalatti réseken az esővizet szivárogtatják.

E' mellékágat elhagyván, és a' 6 öles szélességű 's magoságu főágat követvén, vad és puszta annak tekintete; a' mig a' tágosan kiterjedő üreg közepén váratlan látszik szabadon álló egy két ölnél magossabb, és 2 lábnyi vastag fejér csepegő kőoszlop, a' melly a' nagy setétségben ugy tetszik, mintha egy rettentő oriás léptetne a' vándor' elébe. Ugyan azért *Óriásnak* (N.46.735°) neveztetett. Megette van egy kőhalom a' közép barlangban, 's az a' folyót két ágra oszlatja. Itt a' barlang 16 — 20 ölekig széles. A' setétszürke puszta mészkövek, minden szivárgás csinositása nélkül lévén, könnyen elnyelik a' fáklya világát, 's a' barlang kárpitjai eltünvén a' szem elől, ugy véli a' bentlévő, mintha a' szabad ég alatt egy komor éjjelen sétálna. Már tovább jobban összeszorultak a' kősziklák; 's egy kis jobbra való kanyarodással megnyilik viszont a' kellemes tájék, sok fejér obeliskus forma kőcsepegések tünnek elő a' setétségből, és tündöklenek, mint a' távóllévő csillagok az éjjeli fellegek hézagain. Nem venni hirtelen észre, mi légyen az, a' mig közelebb jutván, kintelen elalél az utas a' pataknak két partján egy másnak által ellenébe helyhezett két nagy kőcsepegéseknek látásán, mellyeknek egyike bal kézen majd 4 lábnyi általérőjű, a' barlang fedőlékét éri; a' másik jobbra áll egy fejér csillámló kőszivárgáson, 's az oszlopot egy másik körűlkarolja. Fényesebb

ez, és dicsőbb, mintsem hogy tollammal illetném. Hanem, hogy nevet nyerjen, hivtam azt *Castor és Pollux vagy Barátság oszlopának* (Nro 48 807°.)

Ezzel megkeskenyedik 5 ölekre,'s alacsonyabb lesz a' barlang; de ujra megszélesedik 8. ölekre, és a' képzelődés szabad szárnyra kap, a' midőn ragyogással tündöklő egy jelenetet szemlél, melly magában ugyan mészkőszivárgás, de a' ki függesztett gatyához annyira hasonlit, hogy azt *Rántzos gatyának* 839°, nem lehet nem nevezni.

Továbbra a' 4. öles üregbe egy kis óldalkamra, és jobbra hevcrő ágyhoz hasonló szivárgások látszanak; a' boltozatokról függnek vékony hosszu csepegőkövek, egész *a' Sidó toronyhoz és a' Pantheonhoz* (Nro 48 888°). E' két nagy testű csepegőkövek ragyái csillognak, és bálvány rettentő nagyságokkal csudálkozásra ragadnak. Köztök folyik a' patak,'s annak mentiben megjelenik nem meszire jobb kézen egy magos domb, a' mellyen egy csoport szép fényes csepegő kőoszlopok, és balra, sok ékes szivárgások találtatnak. Ezeket az oszlopokat leginkább lehetne sirkövekhez hasonliani, és azért ezen dombot *Temető Kertnek* 918°), neveztem.

Beljebb menve látszanak az oldalokon nyugoró fekete sáros dombokon, tornyokat 's templomokat ábrázoló világos kőcsepegések, általjában, a' hol a' barlang üregе szükebb is, mindenütt kőszivárgással ékesittetik. Megjegyzésre méltó

A' Pindus hegy (Nro 40 998°.), sok szép oszlopokkal, a' mellyek közt egyike 14. láb magosságu, csak alig 2. hüvelyni vastagságu, feljül el

lenben vastagabb, 's majd nem két annyit tészen általérője. Azontul megkeskenyedik az üreg, és nem sokára ujra jut a' vándor egy sirkövekkel tejles *Temető helyhez* (1042°) hasonló tájra, a' mellyet elhagyván, számtalan csepegő kőcsapok és oszlopok között elér az utas *egy szögletben lévő nyiláshoz* (1120°.), a' mellyből ugy látszik, mintha egy folyó ömlene be veres, fényes mészszivárgásból a' barlangba; de a' mellynek oldalain gyönyörű veres oszlopok állanak.

Onnan fordul a' barlang jobb kézre, 's a' következő szögletbe ritkábbak a' kőcsepegések; de nevezetes *ott egy lyuk, a' folyónak kőágya fenekén, a' melly a' víznek egy részét mélyebb* (1130°) csatornákba lenyeli.

Bal kézre csak hamar eléri *a' Proserpina hálószobájához* (Nro 50, 1150°). Ez egy oldal ág, mellynek elején egy kis sikhely fövényből van felhordatva, és ezen barlang uj ága belső részének felfedezése, és felmérése alkalmával a' fürkézőnek segédjeivel együtt tanya gyanánt szolgált. De különben is a' barlang szájától eddig, éppen 2000 öl lévén a' földalatti utnak hossza, méltán választatódhatott ezen hely nyugvó pontnak. Belseje e' mellék üregnek annyira megszűkül, hogy lehetetlen a' bemenetel: mindazonáltal annyi vizet önt esőzéskor a' főágba, hogy az egykor az egész szalma ágyunkat elseprette.

A' Proserpina hálószobája elhagyásával mindjárt látszik *a' pataknak kősziklás fenekén egy lyuk, a' melly szinte vizet nyelhet* el. A' főágon következik szép rendel a' testesebb csepegett oszlopoknak, és izmosabb csepegő kőcsapoknak egy csapatja,

mellyek közt jobb kézre van *egy sárga szinű vatzkos oszlop*, hasonlitható *egy tölgyfa derékhoz* (Nro 51, 1180°.) és az a' bóltozatig felhatván, oldala domboroduján olly csinos tiszta vizzel tele töltött medentzével ékeskedik, hogy az a' legszebb mosdótállal is vetekedhet. Megette ezen oszlopnak találtam egy kőcsepegés tetején egy öszszeaszott pókra, de a' mellynek teste érintésekor összeomlott.

Ezen tul annyi a' csepegőkő oszlopoknak 's azok eldüllött derekainak rakása, hogy az ember magát az Alexandria városa omladványai közzé tétetve véli lenni. A' többiek közt van a' viz bal partján egy igen szép *test szinű oszlop*, a' mellynek felső része a' viz felibe kiterjed, és onnan *Katona mértéknek* neveztetett; továbbra egy testes *elparázsodott düllött oszlop*, a rajta lévő ujabb 's kissebb ragyás alkotasokkal igen szembe tünő. Ez utóbbi régi düledéken, ambár azt a' viz' árjai fel nem érik, sem pedig az idő 's a' hév változásainak kitétetve nincsen; még is nyilván kitetszik a' szétoszlás.

Továdabb talál a' fürkéző szem több és több gyönyörűséget. A' bóltozat magosabb, nagyobbodik a' szélesség, és a' legkellemesb csepegő köveknek csoportjai tolakodnak a' vándor szemei elébe. A' tágosb oldalnyilásoknak setétségéből pedig tündöklenek a' fejér kőcsepegések. A' szem nem tud min megnyugodni, kapkod az ujabb meg ujabb tárgyaknak látásán, mig végre egy □ kőtábla felett egy szép oszlopot, *melly Tempe nevét* (Nro 52, 1261°.) nyert, szemlél. Balra huzódik egy fekete domb, 's annak tetején a' mészszivárgás egy

várat képez. Úgy következik a' viz szélén *Minervának* (Nro 53, 1288°,) szentelt egy pompas oszlop, mellynek magosan felnyuló deli termete figyelemre vonsz. Jobbra van egy barlang kitágasodásába *Bodon Vára*, melly után következik jobb kézre a' *Fekete avagy Setét vár.*

Hoszas és talán unalmas is vólna mind azon dicső látásokat leirni akarni, a' mellyek a' természet illy csuda labyrintusába bámulásra ragadnak; de lehetetlen is, ha mindjárt olly különböző ábrazolatokban tünnek is szembe e' földalatti sikátor mentiben lévő csepegőkövek csoportjai, hogy azoknak minden lépéssel majd nem változó kinézéseket esmérhetőképen le lehessen irni, épen ha az állás pontját meghataroznám: nem ereszkedem tehát e' temérdek sokaságu kőcsepegéseknek részenkint való környűlállásos előadásába; hanem a' helyeknek nevezete kedvéért emlitem csupán:— *a' Kápolnát, a' brillantos kementzét, a' Vadászkürtöt;* az 5 — 6 — sőt 10. öles hosszu *oldal szalonákat,* (Nr 54, 1454°.) a' mellyek szabadon lefüggve csudálatosan tartódznak; *az Alabastrom tornyot,* (1163°.) melly fejérsége miatt ugy neveztetett. Mind ezen fényekkel a' többieket alig ha feljül muló kőcsepegések és szivárgások egyedűl hasonlatosságok és kellemes tekinteteknek köszönhetik említéseket. A' vizet, a' ki el akarja kerülni, az kénytelen egy halom kőomlásnak meredek oldalán áltmászni. Tul azon van bal oldalába a' barlangnak egy *mellék üreg,* a' mellybe nem tanácsos a' felmenetel, mert annak feneke vékony kőszivárgásbol lévén, minthogy az alatt

egy oldalág folyó vize járása lenne; a' beszakadástól félhetni.

Általellenébe ennek kevéssel beljebb van egy más oldalág, a' mellynek szorossága miatt 50. ölön feljül kiterjedését nyomozni lehetetlen; azomban jelét viseli az esőviz' beszakadásának, és több kőcsepegésekkel kérkedik.

Előre léptetvén a' főágon, látszik mindjárt egy puszta oldalkamara, 's utánna mindjárt a' jobb kézre helyhezett hegyen feketlik *a' Barlangba lévő üregnek szája*, (N.55.1548°) a' mellyen a' ki keresztül kiványkozik, a' hegyent ul kibukkan ujra a' főágba, ugy osztán mélyebben vagynak sok toronyi magosságu kőcsepegések, mellyek közt némellyek mint a' karcsu magos obeliskusok mérészen á' magosságba felnyulnak. Így vannak ezek folyvást egész a' tágos üregig, a' melly az 1609. ölbe végződik. Ottan áll egy magános fejér szép deli kőcsepegett oszlop, a' keskenyebb sikátornak közepén, melly megjegyzésre méltó azért, hogy az a' folyó viznek ágyába a' viznek sebes árjai által 2. hüvelynire megvékonyittatva, csak alig birja a' terhet, mellyet 14 láb magosságában, és középső részin 1 ½ vastagságában ezen oszlop nyomhat. Máris felső hegyével a' bóltozatnak dülött, 's méltán lehet minden pillantatban összerogyását félteni.

Ezután, ugyan azon folyosó mentiben van a' *Medea oszlopa*, (N.56.1628°) melly felett egy iszonyu csepegőkő 4 öles magosságbol majd nem három láb vastag fejével csüng le a' boltozat hasadékjából; végi ollyan mint egy sárkánynak tátott szája, a' mellyből a' kissebb csepegőkő csapok apróbb kigyók gya-

nánt függnek, ugy látszik, mintha a' sárkány kigyókat hányna ki torkából.

Nem említvén a' többieket, mellyek ez után következnek, előhozom az *Apolló Szálját* (Nro 57, 1670°). csupán, a' hol a' renden lecsüggő hó fejérségű csepegőkő csapok, ha kővel avagy fával megütögettetnek, különös összeillő hangot adnak. Egy keresztül a' barlangon lebocsájtkozó kősziklának élin csipkézetet képeznek azok, a' melly alatt meghajolva kell általmenni, 's azonnal egy a' barlanggal bal kézre vonuló 7 — 8. láb magosságu kőszikla emeledésen a' sok fejér csepegő csapok és egynehány deli 'karcsu obeliskusok, mellyeknek csoportja közép tájon, mintha orgonát tüntetne szembe, elandalitják a' nézőt, és bátor haszontalan keresné is itt az Apolló lantját, de a' chorus szeme előtt, 's az illy mélyen a' kősziklák köztt megzendült kellemes hang fülében lévén, e' helyet Apolló szálájának képzelheti. Itten gyanitana a' fürkéző vándor a' kőszikláknak majd nem vizerányos hasadékjain a' későbbi eredetű mészkőnek talajos területjeit látni; sőt a' barlang további erkélye is egyenes, és csak $1\frac{1}{2}$ öles szélességű egyközű repedésnek látszik lenni; mindazonáltal csak hamar a' barlangnak jobb kézre való fordulatjával, 's az üregek magasb kinyiltával kitetszik az, hogy a' hegy csak itt is rendetlenül szétrepedezett kőszikla darabokból áll. Borzadással veszi észre az ember áradáskor a' viz szinének egy ölnél magosabbra való dagadását, a' melly ollykor az egész üregnek szorossát elfoglalja, 's a' bentvaló járást gátolja. Tart ezen szoros 41 ölni hoszaságba, a' hol az üregnek tágosodásával a' Karpitnak hosszába, va-

lamint a' tejut az égen, a' fejér mészszivárgás azonmódon fejérlik; és külömbkülömbféle csepegő-kő alkotások, mint: *Hurkák*, *kolbászok*, *füstölt disznólábak* és *vadak függnek* a' kőszikla oldaloknak kiugrásain, mintha rudon avagy fogasokon renden felaggatva lennének. Igy viszen az ut *a' Plutó orgonája mellet-el*, és a' többek közt szemlélni a' hosszu sikátornak közepén szabadon és magosan álló *kőcsepegést*, mellynek megette mindjárt jobb kézre *az arany utza* (Nro 58, 1761°.) nyilik. Ezen ág, egy régibb üregnek kezdete, mellybe most már viz nem foly, 's azért minden sértődés nélkűl magába hagyatva, a' szapora mészszivárgásokból oldalai's feneke egészen bevonva vagynak sárga és krystályos kőszőnyegekkel, sőt a' fenekén lévő apróbb csillogó medenczék egymásba foglalva bámulásra inditanak. Hossza ennek 10 öl, a' mennyire belehet egy embernek menni, azontul megagyagosodik és megszűkül, ugy annyira, hogy annak további fürkézése lehetetlen.

A' főágnak beljebbi részén jobb és bal kézre egymás után nyilnak a' bóltozaton egy ölnél nagyobb, setét kémény forma függöleges lyukak, a' mellyekből apró mészkövek sárral egyvelgest hűllanak be a' barlang tágosb üregébe; 's ezután a' jobb kézről berogyott nagy kőszikla van, *Vulkánus kemenczéje nevével* megjegyezve, a' melly megett jobbra és balra az üreg kitágul, 's a' bóltozat mind két részre felnyilik.

Jobb kézre van a' meredek *Sz. Gellért hegye*, melly felett lévő ürességnek magasságát szemmel felérni nem lehet; és ugyan azért nevezteteti az ezen hegyen lévő nagy bálvány kőcsepe-

gés *Csillag visgáló toronynak* (Nro 59). Vástagsága azon kőcsepegésnek 4 öl altalérőjében magossága 10 ölet feljülmul; óldalán sok mindenféle szivárgások vagynak, a' mellyek közt többek kéz formát játszanak; tetején pedig ujra több oszlopokat látni, 's azok közt különösen egy fejér csepegőkő oszlop nyulik fel a' fekete setétségbe, 's annak tetejét több fáklyák világositásánál sem lehetett felérni. Ez alatt a' bálvány oszlop alatt találtuk egy rakás apró állatok csontjait, alkalmasint a' valaha idezárt denevéreknek maradványait. Van ezen hegynek jobb kézre nyuló lejtőjén egy más tátott száju üreg, azomban olly puszta, hogy azon fáradságot mellyel hozzájutni lehet, épen meg sem érdemli.

A' bal kézre lévő nyilás, melly *Plutó lakhelye* (Nro 60.) nevet nyert, vidámabb tekinttetel szolgál. Sok nagy fejér kőcsepegések, és egy magasb lejtős mészszivárgással bevonott tér, a' mellyen sok szép bassinok és egymásba foglalt medenczék jó ivóvizzel szolgálnak.

Középen e' két magos üregek közt lebocsájtkozik a' bóltozat a' viz ágya felibe 5 öles magosságra és az öv (Gurt) gyanánt szolgál, a' két óldalról lenyomuló magas bóltozatoknak tartására. Melly szörnyű nagy erővel bir az, ezen leirhatatlan tehernek viselésére? — A' bal kézről levonuló bóltozat szép csepegőkövekkel ékeskedik, a' melly a' középen leszivárgó mész viztől kigömbölyitetve, egy felleg formát láttat; 's továddabb az 1812dik ölbe egy rakás nagy testű csepegett oszlopokat állit elő, mintha a' bóltozat azokon nyugodna. Ezen ut a' Vulkánus kémenczéjétől nagy kőszakadásokon ba-

josan viszen keresztül, 's azért *Vulkánus műhelyének* (Nr61), neveztetett. Az 1824dik öltöl a bóltozatnak ujonnan borulás formába való lefüggése alatt itt ott (a' Plutó büszke lakhelyét meg lehet pillantani) egész az 1854dik ölig; a' honnan a' pinczébe való bejáráshoz hasonlóan, egyik kőszikláról a' másikra tapodván, 1 és ½ öles szélességű nyiláson jutni *a' Munkátsi tomlötznek* (Nro 62, 1886). nevezett borzasztó 's inséget jelentő helyre, a' melly a' jobb kézre látszó egy oldalág beszakadásánál egyéb semmit jegyzésre méltót nem foglal magában, mint puszta szürke mészkő oldalokat, 's a' leszakadozott kősziklák halmait.

Innen két ágat formál egy mészkő oszlop a' barlang mentiben, mellyen tul mindjárt összejön a' barlang, és 1 öles keskeny nyilássá változik. Ezen a' helyen találtam legelőször is egynéhány élő álatokat, t. i. fejér pondrókat a' puszta mészkövön lévő viz szélin mászni; a' felmérést meghitelesitő Tekintetes Biztosságnak ottlételével pedig egy varas sovány békát ugrálni láttunk. Nem meszszire magasabb lesz az üreg egész 3. ölekig, és minthogy keskenysége megmarad, 's a' viz mind erre folyik el; nyilván való, hogy csak száraz időben lehet erre általjárni. Vagynak ugyan beljebb némelly kis tágosodások, és a' karpitok is fentebben huzódnak, sőt szép veres szivárgásokkal is bővelkednek; de van kinézésében még is olly borzasztó valami, hogy a' következő tágosb helyet *Siralom háznak* (Nro 63, 1970°.) neveztük. Ottan ujra sódar, kolbász, és más ollyas füstös szinű csepegő kövek alkotása tetszik az oldalokon függeni; megtovább szélessebb lesz egész 6 ölekig a' barlang, 's nem meszire ta-

lálni a' viznek alámosása által rakásra rogyott nagy csepegőköveket; balra pedig *egy szép oszlop* (1986°.) a' viz partja egyik dombján egész a' bóltozatig magánosan felnyulik, kellemes látást ad.

A' beljebbi menetel nyittatik 8 — 12 láb vastagságu ledűlött kőcsepegések között, csak 1. öll szélességű rézsen. Az a' Czerberusnak kezdete, melly tovább egy széles hely, kősziklákkal teljes, és azért legnehezebben általjárható. Tsak egy szép csepegőkőre emlékezem, a' mellyhez, mint a' *világító toronyhoz* (Nro 64, 2032°.) a' kikötő helybe szoktak tartózkodni a hajók, ugy intézze a' vándor az utját; mert az a' legkönnyebb utat jegyzi, és jóval felemelkedve a' patak fenekétől egy kis térséggel kedveskedik. Tovább viszen az ut ujra kősziklákon keresztül, 's minden ember, a' ki ott járánd, minden léptére vigyázzon. Egy kőnek csak billenése, egy kis csuszamodás a' magas kövek lapján, és örökre koldus avagy a' kövek közzé zuzatva, halva is maradhatna az ember. Reszked ott a' legbátrabb is, mert sok helyt feltekintvén, lát egy indulófélbe lévő hegyet maga felett. A' szó és a' beszéd elmarad, csak a' patkóknak csörgése, a' megmozdult köveknek kotzogása, és a' csuszó társaságnak suhogása hangzik, mig végre a' *Czerberusnál*, (Nro 65, 2105$_0$.) a' kedv, erő és az akarat meghökkenvén, megakad az utas, és tovább menni nem minden bátorkodik. Ottan a' kőszirtek' mély hasadásai között 4. ölnyi mélységbe, száz csurgókra szakadozva, szászszorozott csörgéssel, 's a' merő kő oldalak által többszörözött echo hangzásával csörtet a' folyó, melly irtóztató képzelet, ha valaki a' viz áradásával oda zárattatnek! — Az

ekképen tajtékba vert viz a' puszta függöleges oldalfal alatt, egy hozzáférhetetlen lyukba eltünnik, 's az utas ugy véli, hogy a' pataknak elnyeletésével immár a' barlang végin légyen.

Itten véltem a' barlangnak és fürkézésemnek véghatárát elérve lenni; — azomban egy kis nyugvás után, a' viznek tulsó jobb partján felvonuló sáros hegy, azon gondolatra szolgáltatott okot, ha valljon nem kivűlről nyomul e' be az a' fekete föld? — valljon nem lenne e' egy kijárás itten felfedezhető? — 's azonnal egyik emberemmel, a' kit arra birhattam, egyik kőszálról a' másikra áltugorván, éljutottam a' viz tulsó partjára, és a' sáros hegynek neki indulván, minekutána az azon lévő mészszivárgason, mint a' fagyos sáron annak alján, lábaink bebe sülyedeztek, 's felebb a' lágyabb 's tiszta sáron olly meredekségre jutottunk vólna, hogy már előre léptetni lajtorja nélkül lehetetlen leve: akkoron viszsza jöttömkor kész akartva harantékosan vettem utamat, és egy gyalogut forma nyomra akadván, annak mentiben egy nagy mélységet, jobbra pedig egymás után következő nagy kősziklák leszakadásaikból halmozott két hegyeket, balra a' barlang oldala hoszszába terjedő kőszakadozást feküdni láttam, nehány egyes nagy csepegett kövekkel megterhelve. Ottan vissza hagyván a' vélem jött emberemet, magánosan a' középső hegynek intéztem lépéseimet, a' mellyreis azon csudálatos ösvény néhol nagy mélységeken által való szökéssel vezetett. A' meredekség mindég nagyobbodott, sárosabb leve az ut, mig végre egy fürdőkádni nagyságu vizzel tőlt meszkő szivárgásból alkotott medenczéhez ki jutván, az a' mellett

lévő mészszivárgáson által minden nyom nélkül a' jobbra lévő fekete dombnak indultam, a' hol a' legnagyobb csucsra kijutván, körűlnéztem magamat e' setét éj fedte környéken; feltekinték, és a' fedőlék eltünt szemeim elől. E' nagy öbölnek tekintésétől elréműlten, mint a' ki soha vizen nem utazott, 's reménytelenül egyszerre a' határtalan tenger közepére egy ladikon kitétetik, szédültömbe majd majd utamat tévesztettem, és az ijedség megtompitván ekkor minden egyéb érzéseimet, ezen két fáklyák világitása mellett előmbe lépett képnek czak borzasztó vonásait láttam, tetsző kinézését nem sejditettem. Szerentsére, hogy a' vizzel tölt kőbassint, a' melly egy nagy csepegőkő oszloptól mint egy 4. ölnyire esett, magamnak megjegyzettem. Ahoz sietvén, az elhagyott emberemnek mélyen alattam égő szövétneke tündöklött, mint az éjjeli csillag; a' szörnyű nagy meredekség, legkissebb megcsuszamodásommal a' mély setétségbe lebuktatni fenyegetődzött; de mi vólt mit tenni? vigyázva a' merre jöttem csusztam, másutt szöktem lefele, és szerenésésen lejutottam embereimhez, 's az emlitett hegyeket az Óriások Hegyének neveztem; sőt ha a' versirók nyelvén ejtem ki akkori érzelmimet, hogy a' felboszontatott Czevsz ide sodrotta légyen a' pártütő gigasokat, abban semmit sem kételkedtem.

A' gyalogut forma ösvény, mellyen itt ott hol bocskoros, hol *puszta mezitláb nyomot, a' láb* hüvelyinek, a' talpnak, sarknak, sőt néhol a' bőr vonásainak megkülömbözésével is a' sárban kivenni lehetett, méltán almélkodásra ragadott; 's azért a' legközelebbi bemenetelemmel annak nyomo-

zásához láttam. És mivel a' vaskaputól kezdve 2124. ölek hoszszában sehol embernyomot nem találtam, csak itt ezen borzasztó hegy oldalán, a' mint több helyeken tett mérésemből kitetszett, ugyan azon egy pár láb 8. hüvely és 8. linea hoszszu benyomásaira akadtam; mellyeknek némellyike a' mészszivárgástól félig 1 — néhol 2 hüvely vastagságnyirais belenne boritatva: mind ezekből következtetni lehet, hogy talán századok multak immár, a' mikor azon lábak ezen sáron tapodtak. Még ugyan annak bizonyitására szolgálnak egy törött fekete korsónak darabjai, mellynek készitése módja, a' mostaniaktol nagyon külömbözik, és a' tovább emlitendő vizfoglalóknál találtatott.

Ugyan akkor bementem egy hézagon az óriasi hegy alatt lévő mélységbe, gondolván a' folyóviznek ottani feltalálását; ottan mindazonáltal sárga agyagos iszapnál, melly néhol mélyen sülyedékos vólt, egyébre nem akadtam; szörnyű nagy kősziklák omladékai halmozva fekszenek köröskörűl, 's azok közt a' függöleges magosságu nagy kőszirt a' legnagyobb, mellynek tetején a' bálvány nagy kőcsepegés tette-le alapját, a' mellyről fent tettem emlitést A' ki tovább akar, kénytelen az a' Plutó kedves sétáló ösvényén a' középső hegyre felkapaszkodni, a' hol a' többször *emlitett 10 öles magosságu kőcsepegés* (N.66.2161°) minden embert csudálkozásra kinszerit. Körűl van ugyan is vétetve a' legtisztább vizzel tele lévő medentzéktől, a' mellyék egymásba rakatott tengeri csigaházakhoz hasonlitanak, és az oszloptól távolabb lévők mind inkább nagyobbak, az oszlophoz közelebb lévők pedig kissebbek és csinosabbak. Az oszlop test szinű, kül-

sejét fejér szivárgások teszik, mintha vékony, hosszába felállitott megvetemedett deszkákbol lenne összerakva, 's azoknak élein 's szélein, a' feljülről leszivárgó tiszta viz lefolydogálván, az e' beli szivárgást az emlitett medenczék fogadják. Ha a' vékony táblák kővel megütögettetnek, akkor az egész üreget harmonicus hang konditja meg, a' melly a' halotti harang bus kongásához hasonlit, megdöbbenti az elalélt vándort. Két öles épen ezen oszlop általérője, 's magosságával feléri a' balról laposan keresztül nyuló kőbóltozatnak élit, 's ugy látszik, mintha azt támogatná. Innen látni a' bal óldalán mintegy 10—13 öllel magosabban egy nyilást, néhány csepegőkövekkel megtelve; és a' kinek bátorsága van a' nagy oszlop megé vonulni), benézhet a' borzasztó mélységbe. Már csak a' teteje is retenetes réa nezve ugy tetszik, hogy a' fél üreget egy lebegő kőtábla fedi minden támasz nélkül, a' midőn a' nagy kőcsepegéstől jobbra a' bóltozat egyszerre felemelkedve eltünik a' szem elől, és a' stukatura' forma lapos fedőléket minden összekötés nélkül hagyván, az emberi elme meg nem foghatja, miképen fekhet avagy függhet az ugy? — miképen viselheti 's tarthatja meg azon felszámithatatlan terhet, melly a' Jósva Gallya hegy tetejéig lévő kötestbe azon nyugszik.

Tul azon bálvány oszlopon meredek fejér kőszivárgásokon jutni le a' hegy óldalán lévő *Gánimédes kútjához* (Nro 67, 2161°), a' hol a' tiszta innyavaló vizet, majd apróbb fejér medenczék, majd fürdőkádnyi nagyságú kő bassinok fogva tartják. Az egész táj fejér mészkő szivárgással van bevonva, mintha szőnyegek boritanák az allyt,

mintha függelők fednék az oldalakat. Itten találtuk az emlitett fekete korsó darabokat, és ezentúl sémmi embernyomot nem tapasztaltunk többé.

Mélyebben le a' hegyről megy a' vándor egy kőszikla körül, a' holott ezen és a' tulsó oldalon lévő hegyek összeköttetését formáló nyakra érkezvén, a' fürke szem látja, millyen rettenetes repedezések vannak a' szem előtt lebocsátkozó kőoldalon, a' felül széles lapról, a' mélyen alatt lévő szük lyukra lehasitva. Valóban nagy bátorság és elhatározás kivántatik, hogy a' jég simaságu meredek szirgáson, illy szétszabdalt kőszikla fala alá lépjen valaki elő, a' melly végre alig két ember vastagságával felérő keskeny kis nyilásra szorul össze.

Azon lyuk alatt egy csepegőkő oszlop van, a' melly a' mélységből egész a' lyuk széleig felnevekedett. Alkalmas fogódzók vagynak a' lyuk szélin csepegésekből alkotva, 's azokhoz kapaszkodva, a' ki fán mászni tud, lebocsájtkozhatik azon emlitett oszlopra, lemászhat azon a' mélységre, olly helyre, a' hol a' borzadás és az iszonyodás elrémitik az embert. Már a' lejövetel is ollyan, mintha poklokra menne le az ember, 's azért az *pokol torkának* (2192°), hivattatott. Belől a' leszakadozott kősziklák felett, látni 3—4 öl hosszú, 1öl vastagságu kőszeleteket a' bóltozattól 3 's több lábra elválva, csak az oldalfalaknak szoritása által függésbe tartatva az ember feje felett lebegni, mellyek azon pilantati leszakadással fenyegetődznek. A' vándor ugy nézheti itt magát, mint az egér az egérfogó alatt. Bajos a' leszakadozott nagy kősziklákon való általjárás; azomba vannak kavicsos és fövenyes helyek is ezen üregben, és egy vizárok, a'

mellyek bizonyságai annak, hogy viz foljon erre keresztül. De *a' kifolyása a' viznek* (Nro 68, 2217°) olly alacsony, kavicscsal annyira be van hordva, hogy ottan egy kis gyermek sem bujhat által, sőt 6 embernek 2 napi ásása után sem érhettem czélomat, hogy ezen pontnál tovább juthattam vólna. Nyerte e' borzasztó hely *a' Pokol nevét.*

Minthogy illy szűk nyiláson csak kevés viz folyhat el, és még is a' viz nagy áradásának semmi jele sem lenne; onnan abban a' vélekedésben vagyok, hogy az óriási hegyeknek nagy kőszikljái alatt még egy más üreg is lehet, a' melly a' viznek másutt enged folyást; de arra nem akadhattam.

Nem értem e' szerint czélomat, hogy a' Baradla tulsó végin valahol kijöhettem vólna, nem teljesedett be azon reményem sem, hogy az óriási hegyeken szemlélt lábnyomoknak honnan lett idevaló jövetelét kitapogathattam volna. Meg kellett elégedni azon gyanitással, hogy a' gyalog ösvénynek kezdetére, a' hol az első hegyen akadtam, és ott későbben a' lágy sáron egy kémény forma lyukon, meredeken le olly forma huzást változtatva hoszszas és mély sark benyomásaival mind a' két oldalon láttam, mintha egy ember arra a' hátulsó részén csuszott vólna be; bogy azon különös figyelmet érdemlő ember, a' ki valaha itt járt, utját erre vette légyen lefele. Hogy ment azomba vissza, a' mit lajtorja nélkül mi nem tehettünk, azt másképen nem magyarázhatom meg, épen ha kötélen bocsájtatott vólna le, és azon huzatott felis. Ugyan azon tájon van a' szétszakadozott kősziklák rézsein hóldtajték markolható vastagságban.

Megszünök immár a' barlang részenként való leirásával, melly mind csak hasonlitásokból erőltetett csipkedés, a' mellyel a' különben leirhatatlan képeknek festésénél magamon segiteni akartam; hanem hogy régen ez előtt esmért, és a' most esmeretessé tett 's felfedezett Baradla üregeit összehasonlitsam.

Terjedésére nézve: a' régen esmért ág a' barlang szájától egész a' Vas-Kapuig folyvást mérvén, tészen 750 ölet hoszszaságába; ellenben az uj felfedezés csupán a' fő ágnak mentiben tészen 2211 öl. 4 láb. —

Tágosságara nézve: ugy, a' mint a' leirásból és talprajzolásból kitetszik, igen külömböző. Némelly helyeken keskenyebb az uj barlang a' régebben esmértnél, mint p. o. a' Munkácsi-tömlöcz tájékán, másu.. az uj felfedezett üregnek nyilásai megegyeznek az esmért üregek' szélességeivel; de egy tekintetre ollyan nagy üresség sehol sem szemlélhető, mint óriási középhegyről, a' holott 70 öl hosszu és 40° széles nyilásban körűlnézheti magát a' vándor. Azt mindazonáltal meg kell engednem, hogy olly messzére sehol sem engedtetik egyenességbe a' látás, mint a' kis templomtól a' virágos kert végeig, mellyet ott fent emlitettem.

Kinézésére nézve: az uj felfedezés rendkivűl való elsőséggel bir. Itt még semmi füst nem lepte meg a' tárgyakat, minden a' maga természetes fényében, meg nem kormosodott szinében, 's tündöklő szépségében van; a' midőn a' rég' esmért sikátorokon csak korommal megfeketedett kőcsepegések látatnak, és egyedűl a' gyémánt kőnek nevezett mészkő üllepédésnek van csillogó tulajdona. Melly

nagy behatása légyen pedig a' füstnek a' szinekre nézve, azt onnan is meg lehet itélni, hogy a' midőn az Óriási-üregbe, első léptemmel az emlitett vizzel tele töltött bassinból ittam vólna, akkor egészen tisztán 's széleit alabastrom fejérségűnek találtam; még is, ámbár ottani mulatásom igen rövid vólt, már harmad nappal később oda való jövetelemmel, a' midőn azon edényhez szomjuságom elóltása végett leborúltam vólna, észre vettem, hogy valamint a' rézre metzettföld abroszokba széleit a' tengernek rajzolják, szintolly fekete karikák rendje huzódott leheletemmel vizszint a' medencze szélei felé, melly osztán a' fejér szélekre tapadván, azokat megfeketitette. Mi lehetet ez más, mint a' két nappal ez előtt általam bevitt szövétnekek füstje, korma? Ezen csekély füst illyen nagy üregbe, már is ha változást okozhatott a' szinbe, mennyivel inkább nagyobb meghomályositást kell feltennünk a' régi üregnek foglalatjáról, a' midön tudjuk azt, melly gyakorta szoktak annak látogatóji a' megfuladásig sűrű füstöt benne árasztani? — A' korommal történt megruttitasa az elsőbb üregeknek okozza azt, hogy a' fekete füstös falak nagyobb részét a' reájok sugárzó fáklyavilágnak elnyelvén, csak kevés és homályos sugároknak visszavetésével a' szemeket megcsalják, mert a' homály alatt szembetünő tárgyak távolabb, 's a' barlang ez által tágosabbnak látszik. Ellenkezőképen van ez az uj barlangnak azon részeiben, a' hol annak világos szinű ékességei ragyognak; mivel ott a' sok fejér oszlopok és tündöklő fényes szivárgások vissza vetvén, sőt a' krystályok sok helyeken nevelvén

a' világosságot, valóban remek alkotásokkal mintha közelitenének.

Tészen változást a' kinézésre nézve az is, hogy a' felsőbb üregekből a' kisebb szép darabok mind kihordattak, sok része a' kőcseppegéseknek csak pajkosságból is letöretett, sőt a' magas boltozatokról kövek hajingálása által leverettetett; ugy hogy csak a' mozdithatatlan izmosabb darabok hagyattak hátra a' helyeiken, de nem természeti épségekben; — azonban a' most felfedezett részeken minden a' maga természeti mivóltjában adja magát elő, látni itt egy két láb hoszasságu 's csak ludtolnyi vastagságu számtalan fejér csőket függni; meg mellettek, ugy tün szembe, toronynyi magosságu 's vastagságu kőcsapot a' bóltozat hasadékjából lenyulni; látni sima vagy ragyás, fényes és csillogó, veres 's sárga, avagy halvány, hó fehérségű, majd vékony, majd testesb oszlopokat; látni az épen lerogyni készülő kődarabokat tele fűzve csövekkel és csapokkal, tündöklő szivárgással bevonva; látni igy megrakva 's bevonva ragyogó szögleteket, mellyek almáriomokat képeznek; szemlélni lehet fénylő egész tájékokat, néhol a' boltozaton csillámló mészszivárgásokat, mellyek a' szabad égen lévő csillagok pislogását majmozni látszatnak; látni meg meg másutt az öszszedülött csapok és oszlopok halmán, mint valamelly fenyves omlásain, ujra felnőtt 's tamadt oszlopokat, mint meg annyi szobrokat 's obeliskusokat rendbe állani; és ugyan a' felálló oszlopoknak ép szineket a' ledűlöttekével melly nagy külömbözésbe lenni! Valóban csuda remekje a' természetnek. —

De haszontalan iparkodnám ezen üregnek akár bájoló kellemes, akár borzasztó tájékait leirni, mind csak unalmas szószaporitás lenne az, erőtelen 's tompa hang, hideg mint a' festett láng. — Annak ottlétel kivántatik, látás és a' környülállásoknak tapasztalása, hogy az ember a' látásoknak kellemes avagy kedvetlen behatásait érezhesse. Mert most ottan egy tárgy gyönyörre és tűzre ragadja az embert, 's csak egy tekintet félre, már egy más tünet megrettenti a' lelket, 's sülyeszti a' jó kedvet. Haszontalan minden rajz avagy festés, érzéketlen ecsetnek mázolása lenne az; hiszem minden mozdulat, minden fordulat már más képet mutat, mellyett a' tol 's elme követni nem képes. — Hogy tehát hoszszas ne legyek, ezentul *az egész barlangra* intézem a' figyelmet.

A' főág magában a' barlangban való bemeneteltől egész a' pokolig számitva, tészen hosszában. — 3067°, 4'.

Az ott fent nevezett oldalágak pedig öszvesen tésznek hoszasságokba mind együve számitva — — — — — 1127°

és igy az egész barlangnak hossza tészen 4194°, 4'' a' melly több egy geographicus mértföldnél közelitve 5 ¼ anglus mértföldre terjed, és annak megvisgálására bizonyosan két nap szükséges; mennyire hibáztak tehát azok, a' kik azt állitották, hogy ezen üregeknek rendje több mértföldre kiterjedjen, a' midőn még csak harmadát sem esmérték ezen most emlitett terjedésének. Az igaz, én ezen leirásomban nem mondhatom, hogy minden részeit 's erkélyeit e' földalatti világnak előadtam vólna; lehetnek még sok melléknyilások és üregek, mellye-

ket figyelmem nem érdeklett. Vannak ollyanok is, a' mellyeket kerestem, de nem találhattam; és ha bár a' tájék fekte, területe rajzolatjából itélvén, a' Baradla forrásának nevezett kutfők a' Jósafői malom felett csak 174 öl egyenes távolságba esnének a' barlang utólsó pontjától, és ezen közbe, melly külömben is meredek hegy oldala alatt van, inkább leszakadozott kősziklákkal teljes nagy hézagot, mint tágasb üregeket lehetne gyanitni; mindazonáltal a' 9dik számnál felduzzadó viznek eredetit nem lehet másunnan magyarázni, mint onnan, hogy a' barlang azon részén még messzebb kiterjed. A' tájéknak külső szine is bizonyitja ezt, a' midőn olly sok töbrök és vőlgyek a' Büdöstón tunnan kezdve egész a' Baradláig vizeket a' föld alá öntik, és azoknak másutt sehol kifolyása nem találtatik. Azon barlangok is bizonyságul szolgálnak, mellyek a' Csernai tónál, a' Demik lapájába, Domitza és az Ördöglyuk tetőn vagynak, és általjában mindnyájan nyilván való jelét viselik annak, hogy lételeket mélyebb ürességekbe való beszakadásnak köszönhetik, ugyan azt erősitik a' sok töbrök, mellyek a' Poronyán, Berekenyén, Domitzán a' Hantsa völgyig vagynak, hogy ezen a' részen egy földalatti üregnek kelletik lenni.

Az Ördöglyuknak és a' Domitzának nagy öblei mérekezhetnek a' Baradla középszerü üregeivel, bátor a' kőhullamoktól allyaik el lévén lepetve, fenekeikre lejutni nem lehet: onnan lehet megitélni, hogy az alsó üregek, mellyekben ennyi temérdek kőomlás fért el, mint a' millyenek ezen ürességek, szinte igen nagyok valának.

Ha tehát egy barlangnak a' Büdöstó felé szügségesképen való létét ezen okoknál fogva által látjuk, és a' Hantsa völgyétől lévő távolságot a' barlang egész felfedezett terjedésével összehasonlitjuk; akkor csak egy tekintettel is a' tájék területe rajzolatjából meg fogunk győződni a' felől, hogy ezen a' részen ollyas és annyi üregeket lehessen reményleni, mint a' mellyek eddig immár felfedeztetve vagynak. Ennek megvisgálását legkönnyebben vélném lehetne azzal eszközölni, hogy ha az első hid alatt lévő vizeséstől kezdve egész a' 9dik számig az árok mélyebbre ásatnék, és ez által a' viznek szine alább szálittatván, a' fent emlitett kőszikla alatt szabadabb járás nyittatna. Minthog pedig az emlitett hely olly közel esik a' barlang szájához, és a' viz sem ollyan nagy: azon oknál fogva méltán állithatom, hogy ezen büdöstói ágnak felfedezése, mind kevesb munkával, mind csekélyebb aggodalommal eshetnék meg, mint a' mélyebben helyheztetett főágnak megvisgálása 's felméretése.

Úgy tekintvén az Agteleki barlangot, mint egy földalatti csatornát, a' melly minden eső és hóvizet, (kivévén azt, a' mi a' Babót kutja felé hajló hegy óldalán esik) az Agteleki határról magába felfogván, a' Baradla forrásának nevezett Jósafői kutfőknek szolgáltatja; hogyha a' tavak' és mocsárok' terjedékes és a' Babót kutja felé hajló részt, mellyek az esővizet a' Baradlába nem öntik, elegendőképen kipótolva találjuk az által, hogy a' Kecsői határnak napnyugoti részéről, sőt a' Hosszuszói határnak is egy darabjáról, minden viz csakugyan a' barlangba ömlik, és igy csakugyan

ollyan terjedésű sikságot állapithatunk meg, mint a' millyet tészen az Agteleki határ, mint a' mellyről lefolyó viz a' barlangba ömlik: könnyű lesz egy kis számodással közelitve megtudni azt, mennyi viz folyjon le a' barlangon, ha kivűl egy nagy zápor esik. Ugyanis az Agteleki határnak egész terjedése 6,325,658 □ öl, avagy 227,723,688 □ láb. Szabad légyen, mivel ugy is csak közelitett felvetés ez, a' 227,723,688□ láb helyett kerekszám228,000,000□ lábat vennem. Felveszem, ollyan időben, a' midőn minden földalatti vizet tartó edények, a' föld magában is a' sok esőzéstől meg legyen telve, essen egy nagy zápor, a' melly egy óráig tartván, a' nyilt edénybe 3 hűvely magossággal emelne a' viz színét, 's annál fogva minthogy $3'' = \frac{1}{4}'$ tehát esett vólna az egész Agteleki téren $\frac{1}{4} \times 228,000,000 = 57,000,000$. kotzka láb viz. De abból $\frac{1}{3}$ rész a' földbe beszivárog, ugy hogy csak $\frac{2}{3}$. része folyle a' barlangba; a' melly 38,000,000 kotzka láb, és az is a' szűk hasadékokon nem férvén, a' Ravaszlyukak előtt magosra felduzzad, 's csak harom óra alatt folyhat le, a' mint azt tapasztalásommal bizonyihatnám. — Lenne e' szerint a' Baradlába minden minutum secundum alatt betolduló viznek általjában vett mennyisége $\frac{38,000,000}{3 \times 60 \times 60} = \frac{38,000,000}{10,800} =$ $= 3518\frac{1}{9}$ kotzka láb; de annak felerészét feltészem, hogy még is a' barlang hézagjai földalatti lyukai 's a' t. fogadjákel, és csak a' más fele része folyjon keresztűl a' barlangon, a' melly minden perizre lenne 1760. kotzka láb kerekszám, avagy 8 kotzka öl. Milly rendkivűlvaló sebességgel kell

a' minden részről összetódult viz árjainak a' leirásba érdeklett szűk belsőbb helyeken által folyni? Nemde nem elegendő eső e' ez arra, hogy kősziklák alá ronthasson, a' leszakadtakat tovabb vigye, 's ez által a' barlangot öblösithesse, avagy annak nagy kiszélesitésével a' hegynek beszakadását okozza?— és igy nem lehetne e' a' Gabonakert, Hangyabolyos, Hosszu, Gallya és Sor töbröknek; valamint a' Baradla, Mogyorós és a' Kasaiut vőlgyeknek támadásokat, illyen földalatti folyam kimosása mivének tulajdonitani? — Már csak a' Baradla eleje is látszatik azt bizonyítani, a' hol az előre függő magas kőszikla homlok, és a' bejárás előtt lévő kősziklás domb jelei a' hegy beszakadásának; azon felül ott van a' Baradla előtt a' Ravaszlyuk, mellyen a' viz nagy erőszakkal szokott betolakodni, sőt még a' Bábalyukba lenyeltt esőviz is, a' Csontházba folyó csermelybe jelen meg. — Mind ezek nyilvános okai a' Baradla eleje valahai lerogyásának.

Az előadottakból könnyű lenne ezen hegy nemébe látható rendetlen elszakadozott 's csuszámlott nagy kőszikláknak állásokat, nyilt avagy sárral töltött hézagaival a' hegynek öszszerogyásától származtatni, valamint a' Barlangnak is eredetét a' viznek hatalmas tolakodásától következtetni: de akkor a' marad kérdésben, hogy honnan támadhattak e' sűrű és kemény kősziklákban, mint a' millyen e' későbbi eredetű mészkő, olly repedezések, mellyeken a' viz beszivároghatott 's későbben le is folyhatott? — Könnyűnek tetszik a' felelet, — ha egy közönséges földindulást veendünk segitségül. Ez által nem csak a' repedéseket, hanem s' kőszikláknak rendetlen helyheztetését, sőt a' barlangot is

egyszerre képzelhetjük, valamint a' többröket is előállottaknak lenni: azomban nem lehett itt e' tájon semmi taratzkot, lávát, timsót avagy kénkövet, mint a' mellyek a' tűzokádó hegyeknek szüleményei, előmutatni, sem ollyas föld vagy hegyek hasadására emlékezni, mellyeket a' földindulások okoztak vólna; főképen pedig, hogy e' szerint, ha ezen tulajdonságát a' mészkő-hegyeknek itten a' földindulás mivének lenni allitanám, akkor az egész világon szanaszét elszórt, ugyan illy természetű mészkő hegyeknek, 's az azokba találtató barlangoknak eredetét is szinte a' földindulástól, még pedig annak mindenütt egyenlő mértékű munkálódásától kellene származtatnunk. A' melly vélekedésnek támogatására minekutána semmi elegendő okunk nem lenne, kéntelenitetünk távozni e' gondolattól, és annak eredetét másutt keresni.

A' köz tapasztalás tanit benünket, hogy az óltott mész a' viz alatt is idővel, minekutána elegendő szénsavat szitt vólna magába, megkeményszik, megkeményedésével repedezéseket nyer, mellyek minden részre rendetlenül hasadnak, még pedig annál több repedékeket, mennél hirtelenebb történ meg kővéváltozása, a' mellyet a' viznek elapadása avagy gőzölgése, 's a' szénsavnak a' szabad levegőből hozzá való férhetése leginkább elősegélhet. Igy az óltott mész előbbeni természetét veszi fel, mészkővé válik, mint a' hogy annakelőtte mészföldből, szénsavból és vizből állott.

Kitsinybe, ha a' repedezések a' tiszta mészbe ekképpen történnek, valljon nem lehet e' a' hegyek alkotásákor, a' midőn a' nagy mész ülepedések a' mindent magosan elborító viz szine alatt, csak

lassan lassan keményedhettek meg, ezen mészkövekről azt állitanunk, hogy azoknak megkeményedése olly nagy testekbe igen lassan eshetvén meg, a' benne lévő hasadások is ritkábban történtek, és annál nagyobb kőszeletek formálódták, hogy a' mészkő hegyeknek belsejébe, a' hova a' külső levegő még bé nem hathatott, a' mészkövek olly puhák, hogy azokat a' viz könnyen szétoszlatja, és könnyen elmoshatja; éz ez által a' mészkőnek most is szüntelen tartó keményebbedését erősiteni akarják. Megegyez ezen vélekedés a' Werner, Kluge, Bóde és az ujabb Geologusok tudományos alkotmányaival leginkább; és igy a' hézagoknak eredete kivapogatásával immár könnyű a' barlangnak vizmosásai által történt kiöblösitetését a' fent előadottakból következtetni, nem csak, de a' csepegőköveknek és mészszivárgásoknak formáltatását is megmagyarázni.

Parrot, Lang es Sommer a' megrothadt növevényeknek és kertiföldnek szénsavval megiszosodott viznek a' mészkő vastag testeken apródonkint való áltrágódását (Auflöſen) állitják, a' melly szétoszlatván a' tömött mészkövet, apródonként mélyebbre hat,mig végre a' barlang bóltozatjára lejutván, lecseppen, és maga után a' bóltozatot likacsosan (porős) hagyja, ugy, hogy az utánna következő vizszivárgás szabad utra talál. Hátra marad a' csepegéssel, hogyha a' viz kiszikadt, a' mészföld szénszerrel egyeledve, és igy számtalan sok cseppeknek elszáradásából áll elő a' csepegőkő. Annak külömbféle szine ugyan azon egy barlangban függ a' festőszer külömböző vóltától, p. o. a' veres vasrészekkel teljes agyagtól, a' kiszapult plánta

földtől, vagy magába az iszapos földtől, a' melly a' vizzel történetből elegyedett. Ugyan azon egy csepegőkőnek karikái külömböző szinét is, melly kereszttörésébe latható, onnan magyarázzák, hogy az esőnek mértékéhez képest, a' mint a' viz több vagy kevesebb festőszint szapult ki utjába, a' szerint festődtek a' kőcsepegésekis. A' külömböző általtetszősége, melly a' krystályos tisztaságtól egész a' tökélletes általláthatatlanságig külömböző, eredetét veszi a' szénszernek mennyiségétől, a' mellyet külön időszakaszokban, és más helyein a' barlangnak a' szivárgás magával hoz. A' mindenféle formáju kőcsepegés alkotások, mellyek által a' mészkő barlangok olly kellemetesek lönnek, szembetűnőképen csak a' viznek a' képhez való tapadásától, ragadóságától (Adhäsion) a' viz elgőzölgésétől, és az egyes csepegések ideji változásától 's talán más esmeretlen okoktól függ. — Illyen formán adja elő Sommer.—

Én a' kőszikláknak vastag és tömött testein való illy áltemésztését a' szénsavval megterhelt viznek nem akarom ugyan kétségbe hozni: mindazonáltal el sem mellőzhetem tapasztalásomat, hogy az egész barlangban majd nem mindenütt ollyan helyeken találtam légyen a' szivárgásokat és testesb csepegőköveket, a' hol a' mésszel egyveledett viz repedékeken és hasadásokon jön le a' barlangba, melly hatalmasb hézagokból függnek le azon iszonyatos nagyságu csepegőkövek. A' honnan a' meszes szivárgások támadását lehet itt megfejteni onnanis, hogy a' külső hó avagy esőviz a' hegynek hézagain 's repedékein beszivárogván, utjába ollyan helyekre talál, a' hol Sausure és de Luc szerint, a'

mészkövek még lágyabb állapotban vannak, és ott mésszel megterhesedvén, tovább folyik, és úgy csepeg le a' barlangba. Színét a' fent emlitett módon, avagy útjában talált agyag, avagy fekete iszap földtől lehetne származtatni. A' hol pedig illyes idegen részekre nem akad, ottan a' mészszivárgás tisztán marad. Némelly helyeken majd nem az általláthatóságig általtetsző fejér kőcsepegéseknek tájékán, láttam a leszakadt kősziklákon hóldtajtékot, és innen nem lehetne é valljon a' hegynek rejtekeiben lévő hóldtajtéknak (kőtéj) szétolvadásából, 's a' vizzel való elegyedéséből következtetni a' fejér és tiszta kőcsepegéseket? avagy a' fényes ragyogó csepegőgöveknek származását nem de nem legkönnyebben lehetne é a' hegy hasadásaiba találtató mészspát felengedt és vízzel leszívárogtatott részetskéjiből előállatva gondolnunk? — Ha lehet, úgy nincs szükség a' rodthadt plántákból kölcsönözött szén savszerre, a' midőn a' mészspátnak, és a' tiszta ragyogó csepegőkőnek alkotó részei egy mással meggyeznek.

A' barlang nem mindenkor egy forma meleg, változást okozhat bent a végig folyó viz, a' melly az esztendő külön részeiben más más hév mértékű. Nyárban, ha egy forró napon a' megmelegedett földre szakad le az eső, meleg állapotjában zúdúl s' omlik 'a barlangba, 's annak üregeit természetesen melegíti folyama; ellenkező az állapot télbe és tavasszal, a' mikor a' felengedt hóvíz összeszakadozott 's töredezett jeget visz be magával, akkor ugyan, ha bár kevésbé is mint elől, de bizonyosan okoz a' legmélyebb ponton is néminémű válto-

zást. Hogy ezt tapasztalásommal bizonyítsam, 6-dik Febr. 1826-dik esztendöben a' mikor a'külső hideg = — 6. Centigrád vólt, a' svecus thermometrumon *), a' barlangnak bejárásától kezdve egész a' Pitvarig mindenütt jégcsapok és jéghalmok tündöklöttek, a meredek jeges allyon kéntelenítettem lépcsőket kívágatni, mig végre a' csermelyhez leutván, ottan a' fagynak jelei egészen eltüntek; a' Zsidóoltárnál pedig 4-dik számnál a' th. — + 7.8. C. g. valamint a' Vaskapunál th — + 10. volt. Febr. 8-dik napján ott kint a földszínén hó és eső esett, s a' hévmérő állott th = o, o. ugyan akkor a' Zsidóoltárnál vólt a' th = + 7, 8, a' Vas — Kapunál pedig th = + 10. C. gr. Febr. 9-dikétől egész 13-dikáig megengedt az idő, és nem kevés hóvíz folyt be a' barlangba, 13-ba bemenvén, a' Zsidóoltárnál mutatott a' hévmérő th = + 5, 5. a' Vaskapunál pedig, a' hova csak kevés víz juthatott, th = + 9, 5. Innen nyílvánsàgosan kitetszik, hogy a' Zsidóoltárnál a' hévmerő = 2, 3: gradussal szállott alább a' hideg viz folyása miatt; a' Vaskapunál pedig csak = o, 5. gradussal, a' melly utóbbi helyen mindazonáltal már Febr. 15.dikén a' hévmérő előbbeni + 10. grádusára helyre ugrott. Ebből a' tetszik ki, hogy a középszerű avagy állandó hév e' barlangba 10. grádusu lenne. Vannak mindazonáltal, ha mindjárt a' földünk belséjebe vándorló meleget, mellynek léte-

*) T. i. a' Reamur 80. grádusai, mellyek a' viznek fagy és felforrása pontja közt esnek, 100. részre osztatván, e' szerint 4. Reamur gradusa egyenlő k5. Svecus thermometrum grádusaival.

lét az újabbi tudósok támogatják, félretennők is, ollyan okok, a' mellyek azt is kétségbe hozhatják, p. o. nyárban a nap súgárai a' kősziklákat megmelegitvén, az által kigőzölgést okoznak; már pedig a' gőz hideget okoz a' testek belsejében, és igy nyárban a' barlang hivesebb is lehet, a mint a' felméréskor th. = + 7, 5. vólt az új ágban.

Végtére megpróbálom ezen barlangnak kiterjedését, más esmeretes barlangoknak hoszasságával összehasonlitani. Az igaz, hogy többnyire majd minden barlangok nagysága egyedűl szemmel való megbecsléssel, és nem a' lántzal avagy rudakkal méretett; mindazonáltal tekintettel lévén a' környülállásokra, mellyek közt az emlittetik, lehet a' valósághoz közeliteni. p. o.

Az Antiparoszi nagy Üreg mélysége körülbelől 1000. lábra becsültetett; külömben pedig kiterjedéséről semmi bizonyos nem emlittetik. Ekképen van a Dolsteen üregével Norvégiában, a' mellyet a tenger szine alá kiterjedni mondanak; úgy szinte egyikét a' három lyukak közzűl, mellyek egy nagy köszíklának tetején nem messze Friedlichshalltól vagynak, feneketlennek lenni állitják; és ezt a' bele vetett kőnek csengése tartóságából, mellyet némellyek 1 1/2. mások 2. egész minútumig hallatszónak erősitik, Parot felszámitása után itélvén, 40 — 59. ezer lábnyi mélységűnek lehetne gyanitni, a' melly mélység a Csimborasszo magosságát kétszer avagy háromszorta feljűlmúlna. Mind ezekről bizonyosabb tudósitásaink nem lévén, hasonlitásra ezekkel nem léphetünk. Megengedhetem ugyan azt, hogy mélyebben föld alá nyúlhatnak; de terjedésekne

nagyobb kihatásáról kétes lehetnék. Ezeknél esmeretesebbek: a Speedvelmine Derbyshire Angliában, mellynek fele hoszsza 1950. láb, es túl a mély öblön szint annyi, egészen tehát tészen — 660 öl.
a' nevezetes barlang Castletonnál Móritz után 457 öl.
a' Haseli Német-Országban — — — 400 öl.
a' Maggendorfi vagy Rosenmüller barlangja nincs meghatározva;
a'Surtt Barlang(Hellirin Sorthurs) Islandiában 839. —
a' Guacharói uj Andalúsiaban Amerikában 417. —

Mind ezek közt tehát az Agteleki barlang len ne a' legnagyobb, a' mellynek egész kiterjedése, hoszsza 4,194. ölet tészen; sőt az előadottakból sejditvén, nagyobb, mint mindnyájan az utóbb emlitettek.

És igy nem marad egyéb kérdés hátra, hanem hogy az Adelsbergi barlangnak Karinthiában, és az éjszaki Amerikában Kentutzky tartományába Konetti Warren határán helyhezett, Doctor Wards által 1816-nak 4-dik Aprilisáról Mariettből leirt barlangnak felmérését kikérjük, mellyek közzűl az első, mint valaha az Agteleki Baradla, több mértföldre kiterjedőnek tartatik; a másik pedig Doctor Wards szerint 33. Anglus mérdföldnyi hosszú egész Városoknak (Citty) helyt adható földalatti terjedékűnek lenni mondatik. — Az utóbbinak illy nagy kiterjedéséről ugyan méltán kételkedhetünk, hogy ha felveendjük azt, hogy Dr. Wards' 19. órai ottan való mulatásával (az ásványoknak, kővé vált testeknek, és egy asszonyi mumia megszerzésa mellett eltöltött idő veszteségét mind ide értve,) hajtotta végre visgálódásait, minthogy ezen idő alatt csak fut-

va lehetne az Agteleki barlangot minden ágazatiban megjárni, azért ennek a' győzedelmet, hogy legnagyobb légyen, nem engedhetjük; az elsöbbinek pedig t. i. az Adelsbergi barlangnak nem engedjük az elsőséget mind addig, a' mig hiteles mérés után annak nagyobb kiterjedése meg nem mutattatik.